

Clara Åse Arnesen

Utviklingen på arbeidsmarkedet for nyutdannede akademikere

© NIFU STEP Norsk institutt for studier av forskning og utdanning /
Senter for innovasjonsforskning
Hegdehaugsveien 31, 0352 Oslo

Arbeidsnotat 12/2005
ISSN 1504-0887

For en presentasjon av NIFU STEPs øvrige utgivelser, se www.nifustep.no

Forord

Formålet med dette arbeidsnotatet er å gi et informasjonsgrunnlag om utviklingen i arbeidsmarkedet for nyutdannede kandidater fra høyere utdanning. Notatet retter seg mot planleggere i utdanningssystemet, rådgivere i videregående opplæring, studieveiledere ved universiteter og høyskoler, yrkesveiledere og andre interesserte, ikke minst ungdommen selv. Arbeidsnotatet baserer seg i hovedsak på opplysninger fra NIFU STEP sine kandidatundersøkelser et halvt år etter eksamen de siste 10 årene, men inkluderer også relevant statistikk fra Statistisk sentralbyrå og Aetat. Dette arbeidsnotatet er en erstatning for et kapittel om utviklingen på arbeidsmarkedet som tidligere tradisjonelt ble publisert i publikasjonen "Utdanning og arbeidsmarked" som ikke lenger kommer ut.

Arbeidsnotatet er skrevet av forsker Clara Åse Arnesen på oppdrag fra UFD.

Oslo, april 2005

Petter Aasen
Direktør

Lars Nerdrum
Forskningsleder

Innhold

Innledning.....	7
Utvikling i arbeidsmarkedet for høyere utdannede generelt	8
Utvikling i arbeidsmarkedet for nyutdannede kandidater	10
Høyere grads kandidater.....	11
Humanister	14
Pedagoger	17
Samfunnsvitere.....	18
Jurister	21
Kandidater med høyere grad i økonomisk-administrative fag	23
Kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag	24
Kandidater i primærnæringsfag.....	28
Kandidater i helse-, sosial- og idrettsfag.....	30
Lavere grads kandidater	33
Siviløkonomer	33
Allmennlærere	35
Oppsummering	37

Innledning

I løpet av den siste 10-årsperioden har arbeidsmarkedet vært i endring. Perioden fra 1993 til 1998 var preget av en økonomisk oppgang. Ifølge Statistisk sentralbyrås (SSB) Arbeidskraftundersøkelse (AKU) gikk arbeidsledigheten i denne perioden ned (fra rundt 6,5 prosent i 1993 til 3,2 prosent i 1998) mens andelen sysselsatte økte (fra 64 til 71 prosent). I perioden 1998-2000 var arbeidsledigheten og sysselsettingen omtrent uendret mens det fra 2000 til 2004 har vært en økning i arbeidsledigheten og en nedgang i sysselsettingen. Ifølge SSB passerte norsk økonomi en konjunkturbunn i 2003 og har siden vært i oppgang. I 2004 var arbeidsledigheten 4,5 prosent og sysselsettingen 69 prosent.

Begynnelsen av 1990-tallet var karakterisert av etterkrigstidens høyeste arbeidsledighet og stor trengsel i utdanningssystemet. Ønsket om å gi ungdom et alternativ til arbeidsledighet, kombinert med store ungdomskull, førte til en sterk ekspansjon i høyere utdanning i løpet av 1990-tallet (Try 2000,

http://www.nifustep.no/norsk/publikasjoner/veksten_i_hoyere_utdanning). Dessuten var det også fra myndighetenes side et ønske om å rekruttere flere ungdommer til høyere utdanning for å møte utfordringene fra et kunnskapsbasert samfunn. Ekspansjonen i høyere utdanning ga seg etter hvert utslag i en kraftig økning i tallet på uteksaminerte kandidater fra universiteter og høyskoler. I løpet av perioden 1990 til 1995 steg tallet på utdannede høyere grads kandidater (dvs. personer med utdanning på hovedfagsnivå) fra ca. 3 500 til ca. 5 500 uteksaminerte per år (NIFU, Akademikerregisteret). Fra 1996 til 2000 har tallet ligget noenlunde stabilt rundt 6000 kandidater årlig. I 2002 ble det uteksaminert i underkant av 6 500 høyere grads kandidater. Ekspansjonen i høyere utdanning har også bidratt til en økning i befolkningens utdanningsnivå. I 1993 hadde ca. 17 prosent av befolkningen 16 år og over høyere utdanning, mens det tilsvarende tallet i 2003 var 23 prosent (Statistisk sentralbyrås (SSB) utdanningsstatistikk

http://statbank.ssb.no/statistikbanken/Default_FR.asp?KortnavnWeb=utniv&PLanguage=0&nvl=true&tilside=selecttable/hovedtabellHjem.asp). Andelen med videregående skole som høyeste utdanningsnivå steg i samme periode fra 51 til 55 prosent, mens andelen som hadde grunnskole som høyeste utdanningsnivå, i denne perioden sank fra 30 til 20 prosent. Som følge av dette, hadde vi en bedre kvalifisert arbeidskraft ved slutten av perioden enn ved begynnelsen, målt ved utdanning.

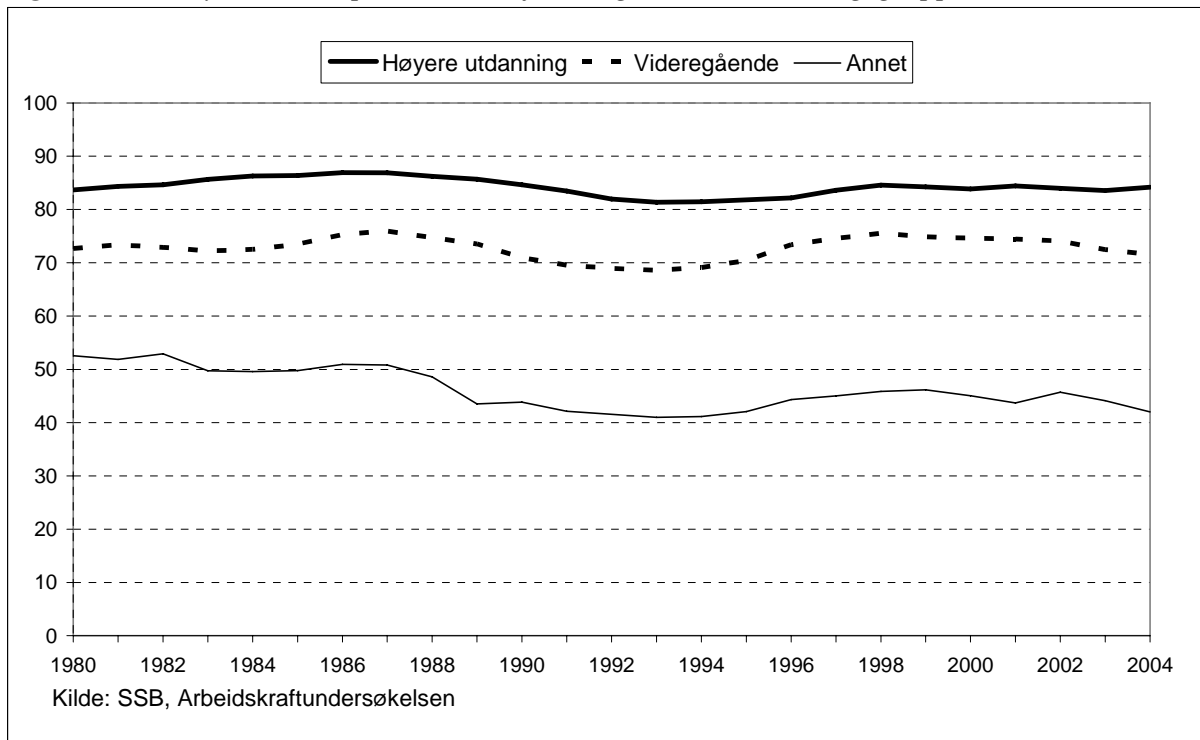
Tidligere nasjonal og internasjonal forskning har vist at høyere utdannede er i en privilegert situasjon på arbeidsmarkedet sammenlignet med personer uten slik utdanning (se for eksempel OECD, Employment outlook 2003). Etter hvert som stadig flere får en høyere utdanning, kan det være nærliggende å forvente at høyere utdannedes fortrinn i arbeidsmarkedet vil avta. Imidlertid er samfunnet i stadig utvikling og kravene til utdanning synes å øke blant annet som følge av den teknologiske utviklingen og utviklingen i retning av et mer kunnskapsbasert samfunn generelt sett. Balansen mellom tilbud og etterspørsel vil være avgjørende for høyere utdannedes situasjon i arbeidsmarkedet.

Formålet med denne artikkelen er å se nærmere på hvordan arbeidsmarkedet for høyere utdannede har utviklet seg de siste årene. Hovedvekten vil bli lagt på situasjonen for nyutdannede kandidater. Vi starter imidlertid med en kort presentasjon av utviklingen på arbeidsmarkedet generelt for høyere utdannede de siste årene.

Utvikling i arbeidsmarkedet for høyere utdannede generelt

SSBs Arbeidskraftundersøkelse (AKU) tyder på at arbeidsmarkedet for høyere utdannede i stor grad følger utviklingen i arbeidsmarkedet generelt (se figur 1 og 2), selv om nivåene for sysselsetting og arbeidsledighet varierer med utdanningsnivå. Figur 1 viser at de høyere utdannede har en høyere yrkesaktivitet (sysselsetting) enn de med utdanning på videregående skoles nivå og de med annen utdanning (lavere enn videregående skole og uoppgitt utdanning). Yrkesaktiviteten blant høyere utdannede har ligget mellom 81 og 85 prosent i perioden 1993-2004. Blant de med utdanning på videregående skoles nivå har den ligget mellom 69 og 75 prosent i samme periode og for de med annen utdanning mellom 41 og 45 prosent.

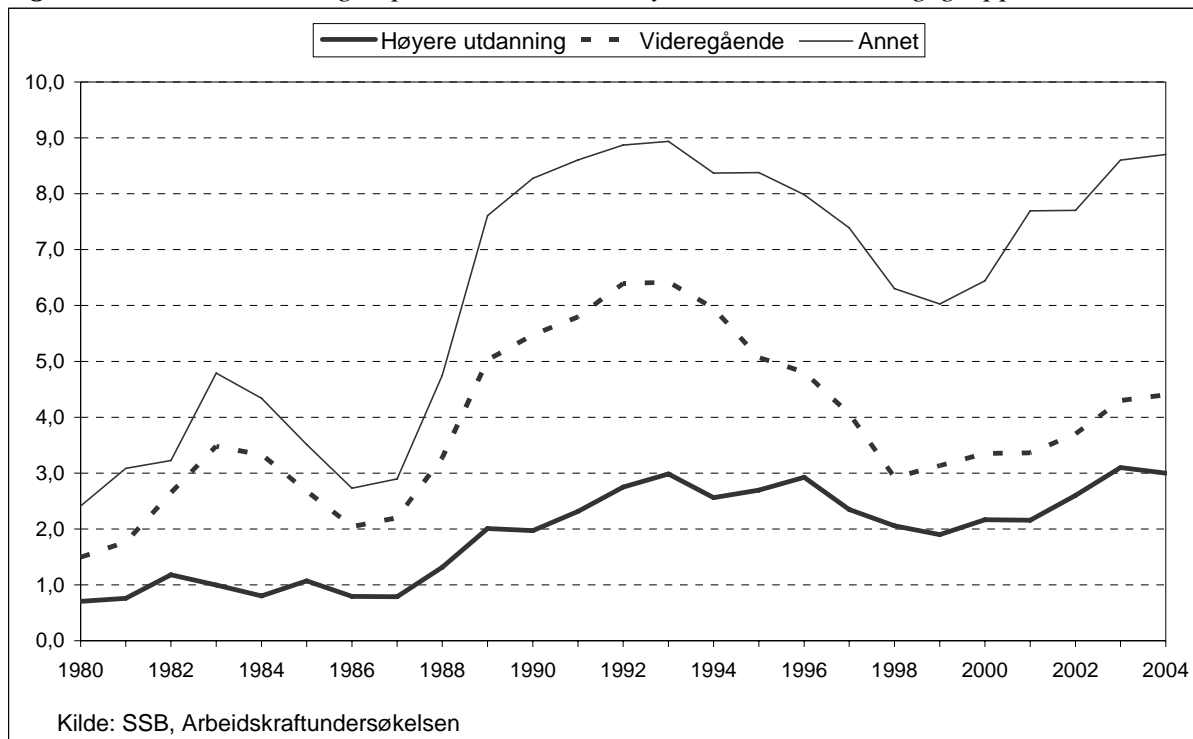
Figur 1 Sysselsatte i prosent av befolkningen etter utdanningsgruppe. 1980-2004

Figur 2 viser hvordan arbeidsledigheten har utviklet seg for de ulike utdanningsgruppene ifølge SSBs Arbeidskraftundersøkelse. Figuren viser at arbeidsledigheten (målt ved begrepet arbeidssøkere uten arbeidsinntekt) blant høyere utdannede i stor grad følger utviklingen i arbeidsledighet for de andre utdanningsgruppene. Nivået på arbeidsledigheten er imidlertid lavere enn for personer som har utdanning på lavere nivåer. Det er imidlertid interessant å merke seg at arbeidsledigheten blant de høyere utdannede i 2004 var på samme nivå som i 1993 (3,0 prosent) mens det for de med utdanning på videregående skoles nivå var lavere (6,4 prosent i 1993 og 4,4 prosent i 2004). Blant de med annen utdanning var også arbeidsledigheten omtrent uendret (8,9 prosent i 1993 og 8,7 prosent i 2004). Dette bildet kan være en indikasjon på et relativt vanskeligere arbeidsmarked for høyere utdannede sammenlignet med de som hadde videregående skole.

Figur 2 Arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken etter utdanningsgruppe. 1980-2004

Aetat publiserer tall over registrerte helt arbeidsledige¹ fordelt på utdanningsnivå (http://www.aetat.no/data/f/0/19/62/7_702_0/kap2_helt_ledige.pdf side 10). Deres tall bekrefter i stor grad SSBs tall over utviklingen i arbeidsledighet fordelt på ulike utdanningsgrupper de aller siste årene. I 2004 hadde noe mer enn hver femte arbeidsledig en høyere utdanning. Omtrent det samme gjaldt også for 2002 og 2003.

I motsetning til for SSBs Arbeidskraftundersøkelse har Aetat også publisert opplysninger om de registrert arbeidslediges yrke. Ser vi på tradisjonelle akademikeryrker, finner vi at biologer og systemutviklere og programmere var de gruppene som hadde den høyeste arbeidsledigheten i 2004 (3,3 og 3,6 prosent av arbeidsstyrken). Dette er ironisk nok grupper som faller inn under de omdiskuterte realfagene som har blitt viet stor oppmerksomhet den siste tiden på grunn av rekrutteringsproblemer. Disse tallene tyder på at rekrutteringsproblemene ikke gjelder alle typer realfagsutdanninger. Grunnskolelærere og annet undervisningspersonell som tidvis i mediene har vært omtalt som en problemgruppe med store vansker i arbeidsmarkedet, hadde i 2004 en arbeidsledighet på 1,9 og 1,8 prosent (http://www.aetat.no/data/f/0/19/62/7_702_0/kap2_helt_ledige.pdf, side 17). Ingen av akademikeryrkene framstår med en registrert arbeidsledighet som er over den generelle registrerte ledigheten som ifølge Aetat i 2004 var 3,9 prosent.

Sett på bakgrunn av de tallene som presenteres over, må vi kunne si at høyere utdannede fremdeles synes å ha en privilegert situasjon i arbeidsmarkedet hva gjelder sysselsetting og arbeidsledighet. Høyere utdannede har fremdeles høyere sysselsetting og lavere arbeidsledighet enn personer uten slik utdanning. Imidlertid kan det synes som om høyere utdannede har hatt en litt dårligere utvikling i arbeidsledigheten i perioden 1993 til 2004 enn

¹ Aetat gir opplysninger om antall registrert helt arbeidsledige ved Aetat og må ikke forveksles med SSBs arbeidsledighetstall for arbeidssøkere uten arbeidsinntekt målt gjennom Arbeidskraftundersøkelsene. De to ulike målene gir noe ulikt nivå for arbeidsledigheten.

hva personer med videregående skole som høyestet utdanning har hatt. Dette kan være en indikator på et noe tøffere arbeidsmarked for høyere utdannede blant annet som følge av utdanningseksplasjonen på 1990-tallet.

Verken SSB eller Aetat har tall over utviklingen i arbeidsmarkedet for ulike typer av høyere utdannede. NIFUs kandidatundersøkelser et halvt år etter eksamen gir et bilde av utviklingen i arbeidsmarkedet for nyutdannede kandidater. Det er grunn til å være oppmerksom på at nyutdannede utgjør en spesiell gruppe i arbeidsmarkedet. Arbeidsmarkedet for nyutdannede har generelt større svingninger enn arbeidsmarkedet for høyere utdannede generelt. Dette har sammenheng med at de fleste nyutdannede i utgangspunktet står utenfor arbeidsmarkedet og skal prøve å komme seg inn i det. I nedgangstider hvor etterspørselen etter arbeidskraft generelt er lav, vil bedriftene i første omgang la være å rekruttere ny arbeidskraft for deretter i neste omgang å gå til oppsigelser og/eller permitteringer. Et tilsvarende resonnement gjelder i situasjoner med tilbudsoverskudd av en bestemt utdanningsgruppe som ikke nødvendigvis er forårsaket av en generell lav etterspørsel etter arbeidskraft som følge av en lavkonjunktur, men for eksempel skyldes en sterk økning i tilbudet av en utdanningsgruppe uten en tilsvarende økning i etterspørselen. Dette gjør at det i nedgangstider eller i andre situasjoner med tilbudsoverskudd kan være svært vanskelig for nyutdannede å komme inn på arbeidsmarkedet noe som blant annet kan resultere i høye arbeidsledighetstall. Når arbeidsmarkedet bedres gjennom økt etterspørsel, vil det ofte ta litt tid før det får følger for de nyutdannede. Dette har sammenheng med at bedriftene ofte først vil rekruttere ledige med noe arbeidsmarkedserfaring fordi dette ofte er arbeidskraft som trenger mindre opplæring og dermed framstår som mer attraktiv for bedriftene. Først i neste omgang vil de nyutdannede bli rekrutterte. Under en vedvarende oppgangskonjunktur eller mangelsituasjon vil arbeidskraft være en knapp faktor noe som kan gi gode sysselsettingsmuligheter for nyutdannede og som igjen kan gi seg utslag i en betydelig lønnsvekst for enkelte grupper. Kandidatundersøkelsen et halvt år etter eksamen vil derfor gi et godt bilde av hvordan forholdet mellom tilbud og etterspørsel etter ulike typer arbeidskraft har utviklet seg de siste årene, men det må tas høyde for at utslagene i arbeidsledighet, mistilpasning og relativ lønnsutvikling m.m. er sterkere enn om man ser hele beholdningen av personer med en bestemt utdanning under ett.

Utvikling i arbeidsmarkedet for nyutdannede kandidater

Formålet med NIFUs kandidatundersøkelse er å undersøke arbeidsmarkedssituasjonen for nyutdannede kandidater fra norske læresteder. Undersøkelsen omfatter vårkullene² de enkelte årene og gir informasjon om arbeidsmarkedssituasjonen i en uke i midten av november, dvs. situasjonen om lag et halvt år etter eksamen.³ Vi skal i neste avsnitt vise til noen hovedresultater fra kandidatundersøkelsene i perioden 1993 til 2003 for høyere grads kandidater, dvs. personer med utdanning på hovedfagsnivå⁴ samlet for så å gi mer detaljerte resultater for ulike grupper av høyere grads kandidater. Dernest skal vi se nærmere på de to gruppene av lavere grads kandidater som deltok i undersøkelsene i 2003, nemlig

² Vårkullene fanger opp litt over halvparten av de uteksaminerte høyere grads kandidater i løpet av et år. For enkelte fag kan imidlertid tallet på uteksaminerte kandidater variere en god del mellom vår- og høstsemester. For eksempel var det inntil år 2000 uteksaminert flere sivilingeniører fra NTNU om høsten, men for de fleste andre fagene uteksamineres flest kandidater om våren.

³ Opplysningene om uteksaminerte kandidater er innhentet fra de enkelte lærestedene. Alle høyere grads kandidater og siviløkonomer fra offentlige utdanningsinstitusjoner samt et utvalg av allmennlærere (i 1999, 2001 og 2003) fikk tilsendt et spørreskjema. Svarprosenten har ligget mellom 68 og 75 prosent. Resultatene fra undersøkelsen i 2003 er tildligere publisert på http://www.nifustep.no/norsk/innhold/snarveier/kandidatunders_kelsene_1/halvt_rsunders_kelser/kandidatunders_kelsen_2003

⁴ Legene ikke inkludert i undersøkelsen siden de avtjener pliktjeneste et halvt år etter eksamen.

siviløkonomer og allmennlærere. Sentrale begreper som nyttes i kandidatundersøkelsen er forklart i boksen nedenfor.

Noen sentrale definisjoner i kandidatundersøkelsen:

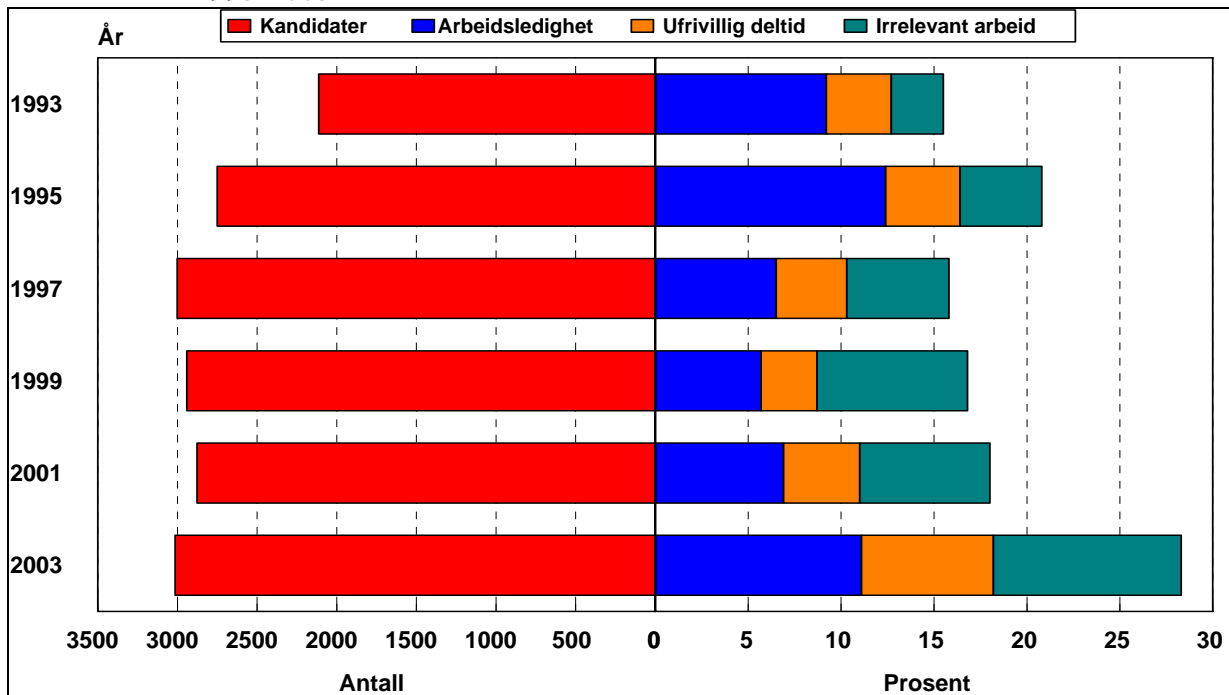
- **Sysselsatte** omfatter alle som oppfattet seg som hovedsakelig yrkesaktiv eller utførte minst én times inntektsgivende arbeid i undersøkelsesuka (uka som inneholder 15. november; i 2003 var dette uka 10.-16. november) eller hadde et inntektsgivende arbeid som de var midlertidig borte fra i undersøkelsesuka. Som sysselsatte regnes også personer i enkelte arbeidsmarkeds/sysselsettingstiltak.
- **Sysselsatt i relevant arbeid** omfatter sysselsatte som mener at arbeidet deres krever høyere utdanning eller at det er en fordel å ha det. Til denne gruppen regnes også de som mener at arbeidsoppgavene er på et nivå hvor høyere utdanning er helt uten betydning for arbeidet, men hvor innholdet i utdanningen passer godt eller middels godt til arbeidsoppgavene.
- **Sysselsatt i irrelevant arbeid** omfatter sysselsatte som mener at høyere utdanning er helt uten betydning for arbeidet, og at innholdet i utdanningen passer dårlig med arbeidsoppgavene.
- **Undersysselsatte** (eller sysselsatte i ufrivillig deltid) omfatter personer med relevant arbeid som jobber deltid fordi det ikke har vært mulig å få heltidsarbeid.
- **Arbeidsledige** omfatter alle som var uten inntektsgivende arbeid, og som i tillegg enten hadde søkt arbeid de siste fire ukene forut for undersøkelsestidspunktet og kunne ha påtatt seg arbeid i undersøkelsesuka, eller var i nærmere definerte arbeidsmarkedstiltak.
- **Mistilpassede** omfatter personer som enten var arbeidsledige, undersysselsatte eller i irrelevant arbeid.
- **Arbeidsstyrken** omfatter sysselsatte og arbeidsledige.

Høyere grads kandidater

Vi starter med en oversikt over hvordan utviklingen har vært for høyere grads kandidater generelt. Figur 3 viser utviklingen i kandidattallene og omfanget av mistilpassningsproblemer blant høyere grads kandidater generelt i perioden 1993-2003. Venstre del av figuren gir en oversikt over utviklingen i tallet på uteksaminerte kandidater for vårkullene annet hvert år i perioden 1993 til 2003. Figuren viser at tallet på uteksaminerte høyere grads kandidater steg fra ca. 2100 kandidater i 1993 til ca. 3000 i 1997. Etter 1997 har kandidattallene falt svakt, men i 2003 steg antallet uteksaminerte kandidater med 4,8 prosent, og var tilbake på 1997-nivå. Høyre side av figuren viser omfanget av ulike typer av mistilpassning i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen blant høyere grads kandidater.

Figuren viser at arbeidsledigheten blant høyere grads kandidater har variert en god del i perioden. Arbeidsledigheten steg fra 9 prosent i 1993 til 12 prosent i 1995. Denne utviklingen må dels forstås som et utslag av generell vekst i kandidattallene, dels er den påvirket av det generelt vanskelige arbeidsmarkedet på begynnelsen av 1990-tallet. I andre halvdel av 1990-tallet var det en klar nedgang i arbeidsledigheten, og i 1999 var arbeidsledigheten på det laveste nivået med 6 prosent. Fra 2001 til 2003 var det en klar økning i arbeidsledigheten fra 7 til 11 prosent. Disse tallene viser at nyutdannede høyere grads kandidater stort sett følger arbeidsledighetsutviklingen for befolkningen som helhet.

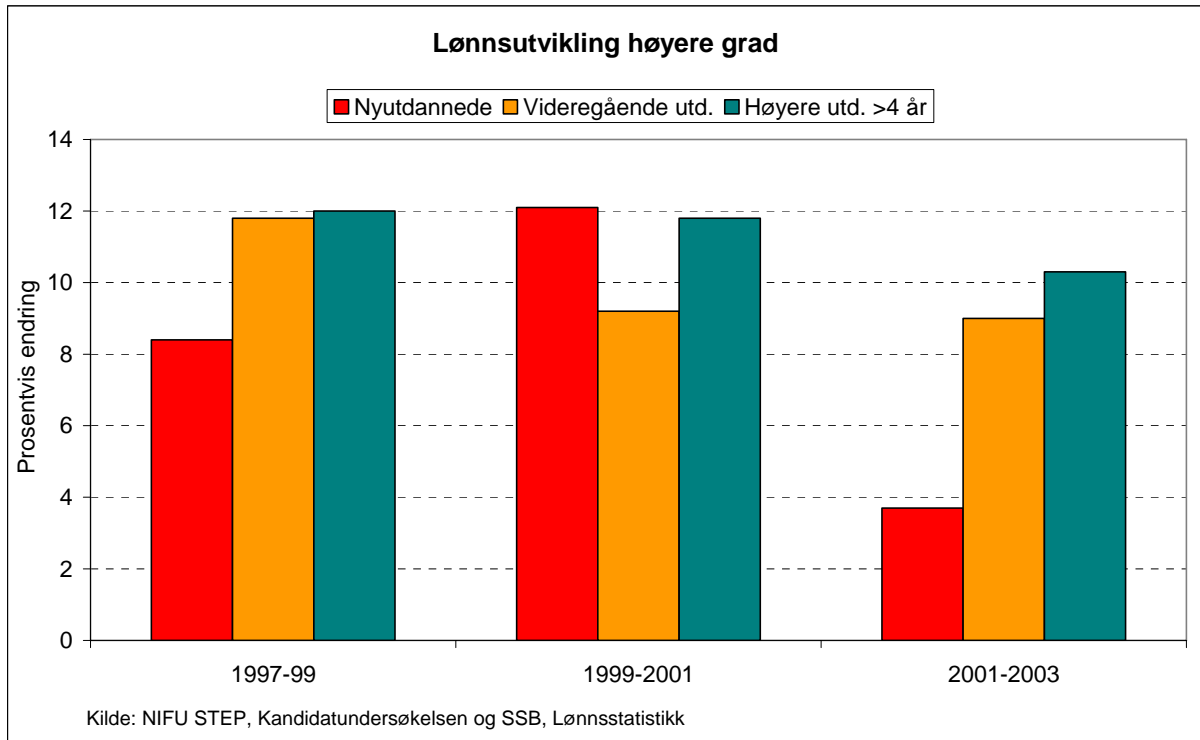
Figur 3 Antall uteksaminerte høyere grads kandidater og mistilpasninger i arbeidsmarkedet i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen. Vårkull 1993-2003

Kilde: NIFU STEP, Kandidatundersøkelsen

Et vanskelig arbeidsmarked slår ikke bare ut i arbeidsledighet, men kan også føre til undersysselssetting eller til at kandidatene bare finner irrelevant arbeid (for nærmere forklaring av begrepene se definisjonsboksen). Av figur 3 ser vi at omfanget av ulike typer mistilpasninger til sammen synes å variere i noenlunde samme takt som arbeidsledigheten. I 1993 var 16 prosent av høyere grads kandidater i arbeidsstyrken mistilpasset et halvt år etter eksamen, i 1995 var denne andelen steget til 21 prosent. I 1997 var mistilpasningen igjen redusert til 16 prosent. I perioden 1997-2001 var mistilpasningen noenlunde stabil mellom 16 og 18 prosent. Fra 2001 til 2003 steg imidlertid mistilpasningen fra 18 til 28 prosent. Dette er en økning på 10 prosentpoeng i forhold til 2001 og en økning på 7 prosentpoeng i forhold til 1995 da arbeidsmarkedet var på sitt vanskeligste under den forrige lavkonjunkturen. Andelen sysselsatte gikk ned fra 86 prosent fra 2001 til 82 prosent i 2003. Det vanskelige arbeidsmarkedet ga seg også utslag i en meget moderat lønnsutvikling blant nyutdannede kandidater. Den gjennomsnittlige brutto månedslønna for heltidsarbeidende, nyutdannede kandidater økte med 43 prosent i perioden 1993-2003 og med 3,7 prosent i perioden 2001-2003. Dette siste er betydelig lavere enn den generelle lønnsveksten i perioden (gjennomsnittslønn for heltidsansatte økte med 10,3 prosent i perioden 2001-2003, se http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?KortnavnWeb=lonnansatt&PLanguage=0&nvl=true&tilside=selecttable/hovedtabellHjem.asp). Figur 4 viser hvordan lønningene har utviklet seg for nyutdannede høyere grads kandidater sammenlignet med lønnsutviklingen for alle ansatte med henholdsvis videregående skole og høyere utdanning av mer enn 4 års varighet som høyeste utdanning i perioden 1997 til 2003.

Figur 4 Lønnsutvikling 1997-2003 for nyutdannede høyere grads kandidater sammenlignet med lønnsutvikling for alle ansatte med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning som den høyeste

Figuren viser at det bare var i perioden 1999-2001 at nyutdannede kandidater hadde en lønnsutvikling på linje med høyere utdannede med mer enn 4 års utdanning generelt. Både i perioden 1997-1999 og 2001-2003 hadde nyutdannede høyere grads kandidater en dårligere lønnsutvikling enn høyere utdannede generelt og ansatte med videregående skole som høyeste utdanning. Dette kan tyde på en svekket arbeidsmarkedsposisjon for ferske akademikere de siste årene.

Utviklingen beskrevet over gir et grovt bilde av utviklingen på arbeidsmarkedet for nyutdannede høyere grads kandidater. I de neste avsnittene skal vi nyansere dette bildet ved å studere arbeidsmarkedsutviklingen for ulike kandidatgrupper, inklusive to grupper av lavere grads utdanninger. Siden resultatene for enkeltgruppene vil bli sammenlignet med gjennomsnittet for høyere grads kandidater, har vi i boksen nedenfor oppsummert enkelte hovedresultater for høyere grads kandidater uteksaminert i 2003.

Viktige kjennetegn ved høyere grads kandidater utdannet våren 2003:

- Prosentandel kvinner: 52
- Gjennomsnittsalder: 30 år
- Prosent mistilpassede (av arbeidsstyrken): 28
  - arbeidsledige: 11
  - undersysselsatte: 7
  - i irrelevant arbeid: 10
- Prosent sysselsatte (av alle): 82
- Prosent sysselsatte i privat sektor (i prosent av sysselsatte) 58
- Brutto månedslønn: kr 25 020

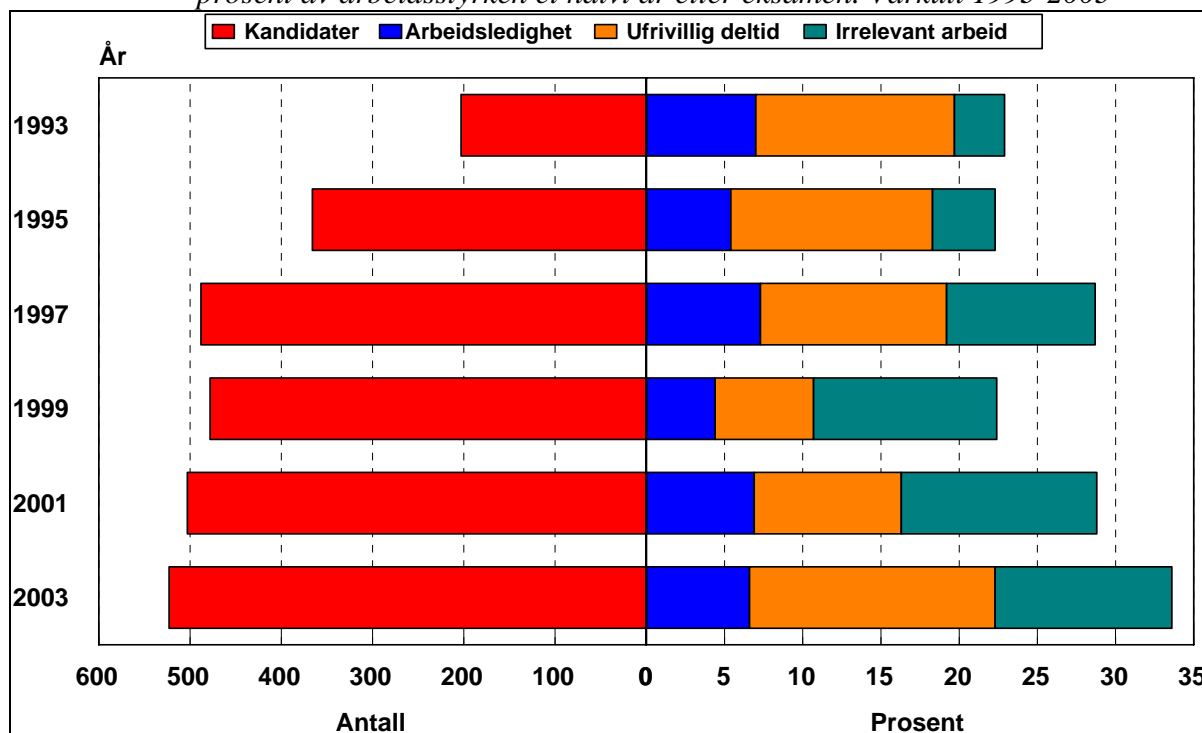
Vi starter med en gjennomgang av situasjonen for humanistene.

Humanister

Kandidattall og mistilpasninger

Humanistiske fag omfatter utdanninger i språk, litteratur, historisk-filosofiske fag (som også inkluderer kunsthistorie, arkeologi, kulturfag), religion og estetiske fag (bildende kunst, kunsthåndverk og musikkutdanninger). De fleste av disse utdanningene er tradisjonelt åpne universitetsutdanninger. I perioden 1993 til 1997 var det en meget sterk økning i tallet på uteksaminerte kandidater (se figur 5), fra rundt 200 kandidater våren 1993 til i underkant av 500 våren 1997. Fra 1997 har tallet på uteksaminerte kandidater i vårsemesteret ligget rundt 500. Av de 523 kandidatene som ble uteksaminert våren 2003, var 61 prosent kvinner. Dette er om lag 10 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Den høyeste kvinneandelen hadde kandidatene i språkfag (82 prosent) og i bildende kunst og kunsthåndverk (80 prosent), mens for de andre kandidatgruppene varierte andelen rundt 50 prosent. Nyutdannede humanister hadde i 2003 en gjennomsnittsalder på 32 år, noe som er litt over gjennomsnittet for høyere grads kandidater.

Figur 5 *Antall uteksaminerte humanister og mistilpasninger i arbeidsmarkedet i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen. Vårkull 1993-2003*

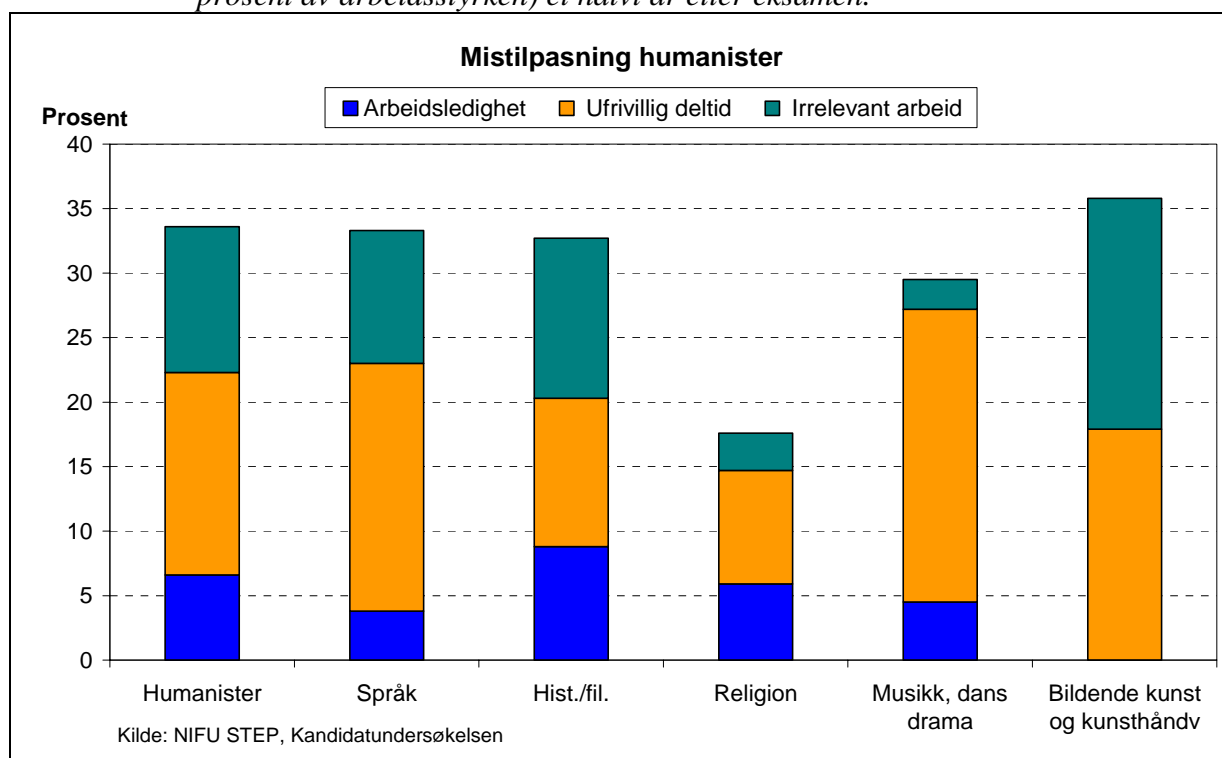
Kilde: NIFU STEP, Kandidatundersøkelsen

Figur 5 viser også at arbeidsmarkedssituasjonen for nyutdannede humanister har endret seg noe i perioden (se høyre del av figuren). I perioden 1993 til 1995, da tallet på uteksaminerte kandidater økte kraftigst, var det ingen vesentlige endringer i omfanget av mistilpasning blant humanistene. Omfanget av slike problemer økte noe fra 1995 til 1997, men var tilbake til 1995-nivå i 1999. Fra 1999 har imidlertid mistilpasningen økt kraftig. I 2003 var hele 34 prosent av humanistene mistilpassede. Dette er 6 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Humanistene har i hele perioden vi betrakter, hatt en høyere andel mistilpassede enn høyere grads kandidater som gruppe. Dette skyldes primært at andelen undersysselsatte (eller i ufrivillig deltid) er betydelig høyere blant humanistene enn blant

høyere grads kandidater sett samlet. I løpet av 1990-tallet har andelen humanister i irrelevant arbeid økt betydelig (fra 3 prosent i 1993 til 11 prosent i 2003), men det er en utvikling som også gjelder høyere grads kandidater generelt. Arbeidsledigheten har i hele perioden variert mellom 4 og 7 prosent noe som faktisk er lavere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Humanistenes mistilpasningsproblemer synes altså i større grad enn for høyere grads kandidater totalt sett å være knyttet til undersysselsetting.

Figur 6 viser hvordan mistilpasningen varierte mellom ulike grupper av humanister som ble utdannet våren 2003.⁵ Vi ser at kandidatene i religionsfag hadde det minste omfanget av mistilpasningsproblemer, med rundt 18 prosent mistilpassede. Dette er om lag 10 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet for alle høyere grads kandidater og 16 prosentpoeng lavere enn for humanister. For de andre kandidatgruppene varierte mistilpasningen mellom 30 og 36 prosent. Hvor viktige de ulike typene mistilpasning var, varierte en god del mellom de ulike gruppene. Et felles trekk for gruppene er imidlertid et uvanlig høyt innslag av ufrivillig deltid for samtlige grupper (varierte mellom 9 og 24 prosent). Ingen av gruppene hadde en arbeidsledighet på over 10 prosent.

Figur 6 Humanister uteksaminert våren 2003 og mistilpasning på arbeidsmarkedet (i prosent av arbeidsstyrken) et halvt år etter eksamen.

Hvor jobber humanistene?

I alt 80 prosent av humanistene utdannet våren 2003 var sysselsatte et halvt år etter eksamen. Humanistene har tradisjonelt vært sysselsatt i offentlig sektor og innenfor undervisning. Den store økningen i kandidattallene på 1990-tallet har imidlertid ført til visse endringer i hva slags typer jobb nyutdannede humanister går inn i. Andelen sysselsatte humanister som arbeidet i offentlig sektor et halvt år etter eksamen, gikk ned fra 77 prosent i 1993 til 69 i 2003. Også andelen nyutdannede humanister som arbeidet i skolen (grunn- eller videregående

⁵ Litteratur og biblioteksfag er ikke med i figuren på grunn av lave kandidattall.

skole), har gått klart ned fra 31 prosent i 1993 til 18 prosent i 2003. Det samme gjelder andelen som arbeidet ved universiteter, høyskoler og i forskningsvirksomhet. I 1993 arbeidet 25 prosent i disse næringene et halvt år etter eksamen, mens tilsvarende tall i 2003 var 19 prosent. Også andelen sysselsatte humanister innenfor offentlig administrasjon, har gått svakt ned i perioden 1993 til 2003 (fra 12 prosent i 1993 til 9 prosent i 2003). Andelen sysselsatte humanister har i samme periode økt innenfor utradisjonelle næringer som helse- og sosialsektoren (2 til 9 prosent) og varehandel og samferdsel (2 til 7 prosent) og finansiell og forretningsmessig tjenesteyting (fra 2 til 6 prosent).

I underkant av 50 prosent av de sysselsatte humanistene i 2003 arbeidet innenfor de såkalte akademiske yrkene⁶, dvs. yrker som krever mer enn 3 års høyere utdanning, hvorav i underkant av halvparten av disse igjen var i undervisningsyrker. I alt 25 prosent oppga å være i yrker som krever 1-3 år høyere utdanning og 18 prosent oppga å være i yrker som ikke krever høyere utdanning i det hele tatt. Disse siste tallene gir et inntrykk av et større omfang av overkvalifisering enn vi får ved å se på andelen i irrelevant arbeid som var 11 prosent i 2003.

De sysselsattes ansettelsesbetingelser har endret seg en god del i perioden 1993-2003. I 1993 var 43 prosent av de sysselsatte humanistene i fast stilling, 37 prosent var i midlertidig stilling av mer enn 6 måneders varighet og 16 prosent var i midlertidig stilling av mindre enn 6 måneders varighet. De tilsvarende tallene for 2003 var henholdsvis 34, 25 og 25 prosent. Dette viser at jobbsikkerheten har blitt redusert i perioden for denne gruppen.

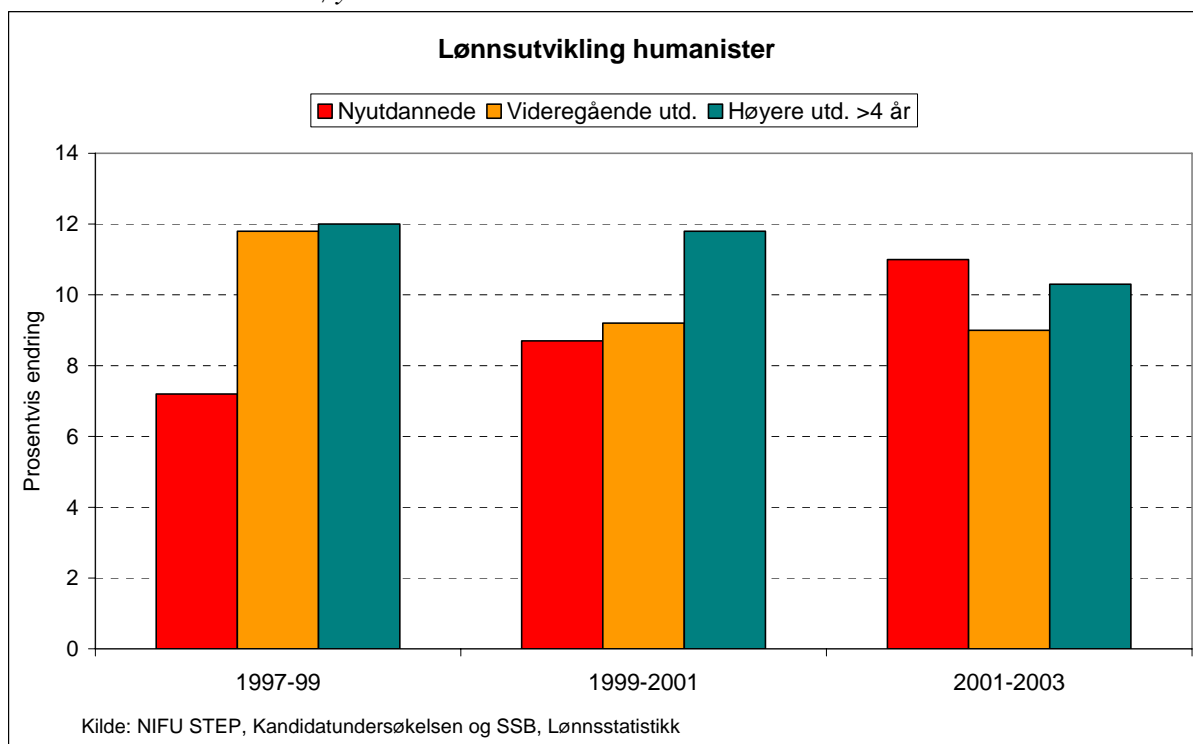
Høsten 2003 hadde nyutdannede, heltidsarbeidende humanister en brutto månedslønn på kr 24 680. Dette betyr at humanistene hadde en månedslønn som var ubetydelig lavere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater (som var kr 25 020). Det samme gjaldt i 1993. Humanister hadde imidlertid en bedre lønnsutvikling fra 2001 til 2003 enn når vi ser høyere grads kandidater under ett. Dette er overraskende og kan i en viss utstrekning forklares med at humanistene i stor grad befinner seg i offentlig sektor der lønningene er relativt rigide. En annen forklaring kan være at lønningene i 2001 var kunstig lave. Også når vi sammenligner med personer med videregående og høyere utdanning generelt (se figur 7) hadde de nyutdannede en gunstig lønnsutvikling i denne perioden. Imidlertid var utviklingen fra 1999 til 2001 svakere enn for både personer med videregående og høyere utdanning generelt og for alle høyere grads kandidater.

---

⁶ På basis av respondentenes opplysninger om yrkestittel og deres beskrivelse av arbeidsoppgaver har vi kodet deres yrker. Kodingen er gjennomført med utgangspunkt i Standard for yrkesklassifisering STYRK.

Figur 7 Lønnsutvikling for nyutdannede humanister sammenlignet med lønnsutvikling for alle ansatte med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning som den høyeste

Pedagoger

Kandidattall og mistilpasninger

Den gruppen vi omtaler her, omfatter hovedsakelig pedagoger, men inkluderer også noen kandidater med lærerutdanning på hovedfagsnivå. Tallet på uteksaminerte pedagoger har økt fra 30 kandidater våren 1993 til i 174 kandidater våren 2003.⁷ Pedagogutdanningen er kvinnedominert og i 2003 var 82 prosent av de uteksaminerte kandidatene kvinner. Med en gjennomsnittsalder på 38 år må nyutdannede pedagoger karakteriseres som godt voksne. Mange av de nyutdannede pedagogene var allerede godt etablert på arbeidsmarkedet før de fullførte sin pedagogutdanning. Dette er trolig en vesentlig årsak til at nyutdannede pedagoger hadde en betydelig lavere andel mistilpassede i 2003 enn gjennomsnittet av høyere grads kandidater. Totalt sett var bare 12 prosent av pedagogene mistilpasset et halvt år etter eksamen, fordelt på 5 prosent arbeidsledige, 4 prosent undersysselsatte og 3 prosent i irrelevant arbeid.

Hvor jobber pedagogene?

Pedagogene har en høy sysselsetting. I alt 94 prosent av de nyutdannede pedagogene våren 2003 var sysselsatte et halvt år etter eksamen. Hele 87 prosent av de sysselsatte, nyutdannede pedagogene arbeidet høsten 2003 i offentlig sektor. I overkant av halvparten (55 prosent) arbeidet i skolen, 16 prosent i helse- og sosialsektoren og 11 prosent ved universiteter, høyskoler og i forskningsvirksomhet. Over 80 prosent av de sysselsatte pedagogene var i

⁷ På grunn av lave kandidattall i begynnelsen av perioden 1993-2003 viser vi ikke figur over utviklingen i kandidattall og mistilpasning for pedagogene.

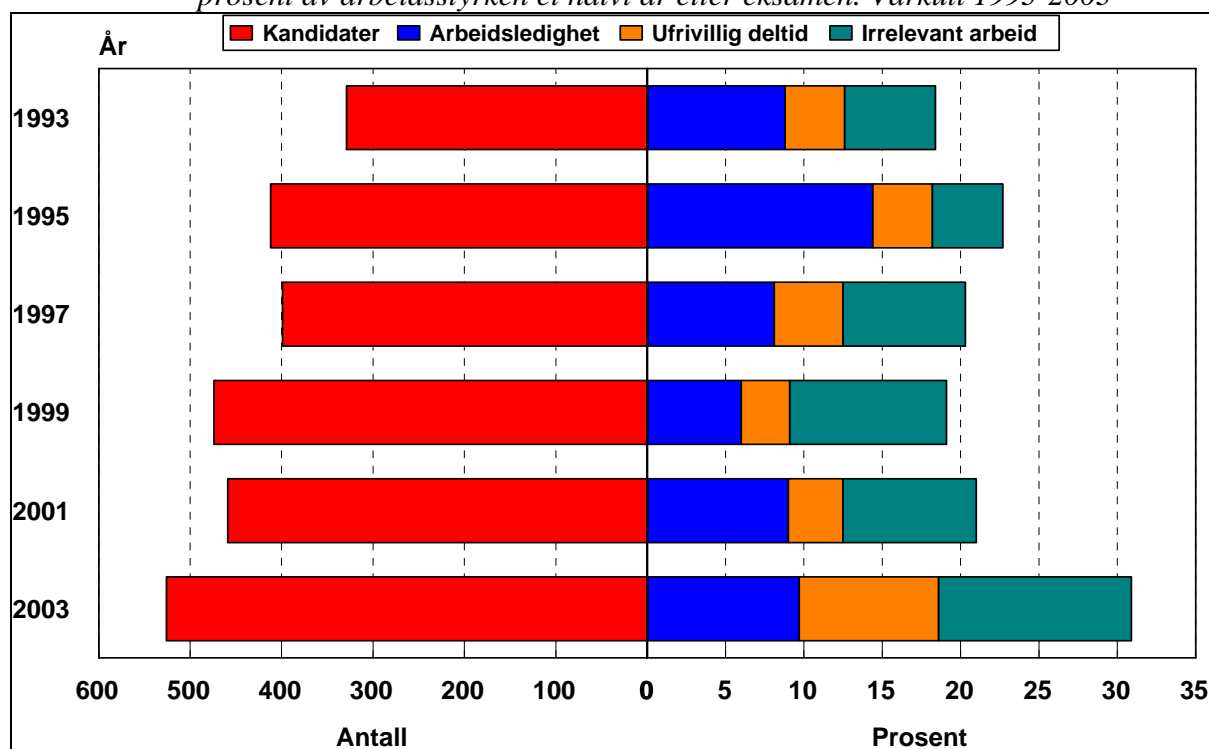
2003 enten i fast stilling eller i midlertidig stilling av minst 6 måneders varighet. Nyutdannede, heltidsarbeidende pedagoger hadde høsten 2003 en brutto månedslønn på kr 27 050, som er 8 prosent høyere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Den høyere lønnen må ses i sammenheng med pedagogenes lange arbeidserfaring.

Samfunnsvitere

Kandidattall og mistilpasninger

Samfunnsvitenskapelige fag omfatter statsvitenskap, sosiologi, samfunnsgeografi, samfunnsøkonomi, medie- og informasjonsfag, psykologi og sosialantropologi. Også disse fagene tilhører hovedsakelig de tradisjonelt åpne universitetsfagene, der det var en økning i tallet på uteksaminerte kandidater utover på 1990-tallet (se figur 8). Fra 1993 til 1995 steg tallet på uteksaminerte kandidater fra i overkant av 300 til i overkant av 400 (vårkull). De siste årene har tallet på uteksaminerte kandidater variert mellom 400 og 500 kandidater og våren 2003 ble det uteksaminert 526 kandidater. I forhold til 2001 var det en økning på 15 prosent. Våren 2003 var 63 prosent av de nyutdannede samfunnsviterne kvinner, altså høyere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Kvinneandelen varierte en god del mellom de ulike faggrupper. Nyutdannede sosialantropologer og psykologer hadde de høyeste kvinneandelene med henholdsvis 79 og 72 prosent, mens samfunnsøkonomene hadde den laveste kvinneandelen (46 prosent). Samfunnsviternes gjennomsnittsalder var våren 2003 30 år, det samme som gjennomsnittet for høyere grads kandidater.

Figur 8 *Antall uteksaminerte samfunnsvitere og mistilpasninger i arbeidsmarkedet i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen. Vårkull 1993-2003*

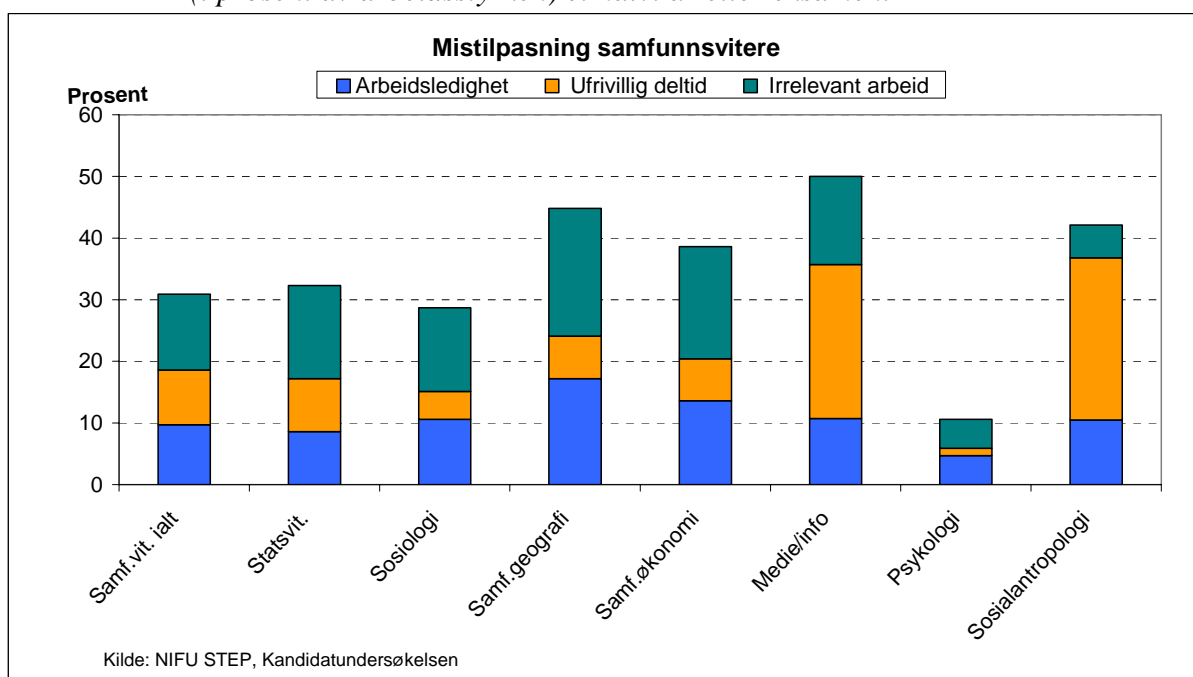

Kilde: NIFU STEP, Kandidatundersøkelsen

Figur 8 viser at arbeidsmarkedssituasjonen for nyutdannede samfunnsvitere har variert noe i perioden 1993-2003. Første halvdel av 1990-tallet var karakterisert av økende mistilpasningsproblemer, noe som må ses i sammenheng med både veksten i kandidattallene og det generelt vanskelige arbeidsmarkedet i perioden. De økte arbeidsmarkedspene i perioden i begynnelsen av 1990 årene ga seg først og fremst utslag i økt arbeidsledighet. Fra

1993 til 1995 økte arbeidsledigheten fra 9 til 14 prosent, mens den totale mistilpasningen økte fra 18 til 23 prosent. Fra 1995 til 1999 gikk mistilpasningen noe ned, men den økte igjen fra 1999 til 2003. Nedgangen i andelen mistilpassede fra 1995 til 1999 ga seg først og fremst utslag i redusert arbeidsledighet. Denne sank fra 14 til 6 prosent, mens den totale mistilpasningen bare ble redusert fra 23 til 19 prosent. Dette skyldes primært en økning i andelen som var i irrelevant arbeid fra 5 prosent i 1995 til 10 prosent i 1999. Fra 1999 til 2003 økte arbeidsledigheten fra 6 til 10 prosent og andelen mistilpassede fra 19 til 31 prosent. Disse tallene betyr at samfunnsvitene i hele perioden 1993 til 2003 har hatt en noe høyere andel mistilpassede enn gjennomsnittet av høyere grads kandidater. Andelen sysselsatte i irrelevant arbeid i 2003 var 12 prosent. Figur 9 viser hvordan andelen mistilpassede et halvt år etter eksamen varierer mellom ulike grupper av samfunnsvitere som ble utdannet våren 2003.

Figur 9 Samfunnsvitere uteksaminert våren 2003 og mistilpasning på arbeidsmarkedet (i prosent av arbeidsstyrken) et halvt år etter eksamen.

Vi ser at nyutdannede kandidater i medie- og informasjonsfag, samfunnsgeografer og sosialantropologer hadde de største mistilpasningsproblemene et halvt år etter eksamen i 2003 med mellom 40 og 50 prosent mistilpassede. 50 prosent av kandidatene i medie- og informasjonsfag var mistilpasset et halvt år etter eksamen, mens 45 prosent av samfunnsgeografene og 42 prosent av sosialantropologene var det. Hele 25 prosent av nyutdannede kandidater i medie- og informasjonsfag var i 2003 undersysselsatte, mens 14 prosent var i irrelevant arbeid og 11 prosent var arbeidsledige. Blant samfunnsgeografene var derimot irrelevant arbeid det største mistilpasningsproblemet. I 2003 var i alt 21 prosent av de nyutdannede samfunnsgeografene i irrelevant arbeid, 17 prosent var arbeidsledige og 7 prosent var undersysselsatte. Blant sosialantropologene var undersysselsetting det største mistilpasningsproblemet (26 prosent), dernest kom arbeidsledighet (11 prosent) og irrelevant arbeid (5 prosent). Alle disse gruppene hadde en beskjeden økning i kandidattallene fra 2001 til 2003. Nyutdannede kandidater innenfor samfunnsøkonomi hadde i 2003 også et større omfang av mistilpasningsproblemer enn samfunnsvitere generelt (39 prosent) med irrelevant arbeid som det største problemet. Samfunnsøkonomenes mistilpasningsproblemer må imidlertid ses i sammenheng med en økning i kandidattallene (på 75 prosent) fra 2001-2003. Statsvitere og sosiologer hadde i 2003 en sammensetning og et omfang av mistilpasning på

omtrent gjennomsnittet for samfunnsviterne (rundt 30 prosent). Nyutdannede psykologer hadde i 2003 den laveste andelen mistilpassede. Kun 11 prosent av psykologene hadde et mistilpasningsproblem. Det gode arbeidsmarkedet gjelder imidlertid bare kandidater med cand.psychol.-grad (de med klinisk utdanning). Blant disse var det bare registrert en mistilpasning på 6 prosent. Kandidater med hovedfag i psykologi (cand.polit.-grad) hadde mistilpasningsproblemer som lå litt over gjennomsnittet for samfunnsviterne.

Hvor jobber samfunnsviterne?

I alt 86 prosent av samfunnsviterne som ble utdannet våren 2003 var sysselsatte et halvt år etter eksamen. Samfunnsvitere er en gruppe som tradisjonelt har funnet arbeid innenfor offentlig administrasjon og ved universiteter, høyskoler og i forskning. Et spørsmål er om det i løpet av tiårsperioden vi ser på, har skjedd endringer i forhold til hva slags typer jobb samfunnsviterne går inn i. Tallene fra kandidatundersøkelsen tyder på at det har vært nedgang i andelen samfunnsvitere som jobber i offentlig sektor. I 1993 arbeidet 75 prosent av de sysselsatte nyutdannede samfunnsviterne i offentlig sektor. I 2003 var denne andelen sunket til 67 prosent. Også når det gjelder hvilke næringer nyutdannede samfunnsvitere arbeidet i, har det skjedd visse endringer. Størst endring finner vi i andelen som arbeidet ved universiteter, høyskoler og i forskningsvirksomhet. I 1993 arbeidet 34 prosent av de nyutdannede samfunnsviterne innenfor disse næringene, mens andelen var redusert til 21 prosent i 2003. Til tross for nedgang i *andelen* nyutdannede kandidater som fant arbeid ved universiteter, høyskoler og i forskningsvirksomhet, har *antallet* kandidater som begynte i slikt arbeid, holdt seg noenlunde konstant. Andelen sysselsatte samfunnsvitere i offentlig administrasjon har gått svakt ned i perioden fra 20 prosent i 1993 til 17 prosent i 2003. Den største vekstnæringen for nyutdannede samfunnsvitere er finansiell og forretningsmessig tjenesteyting, der andelen sysselsatte økte fra 4 prosent i 1993 til 12 prosent i 2003.

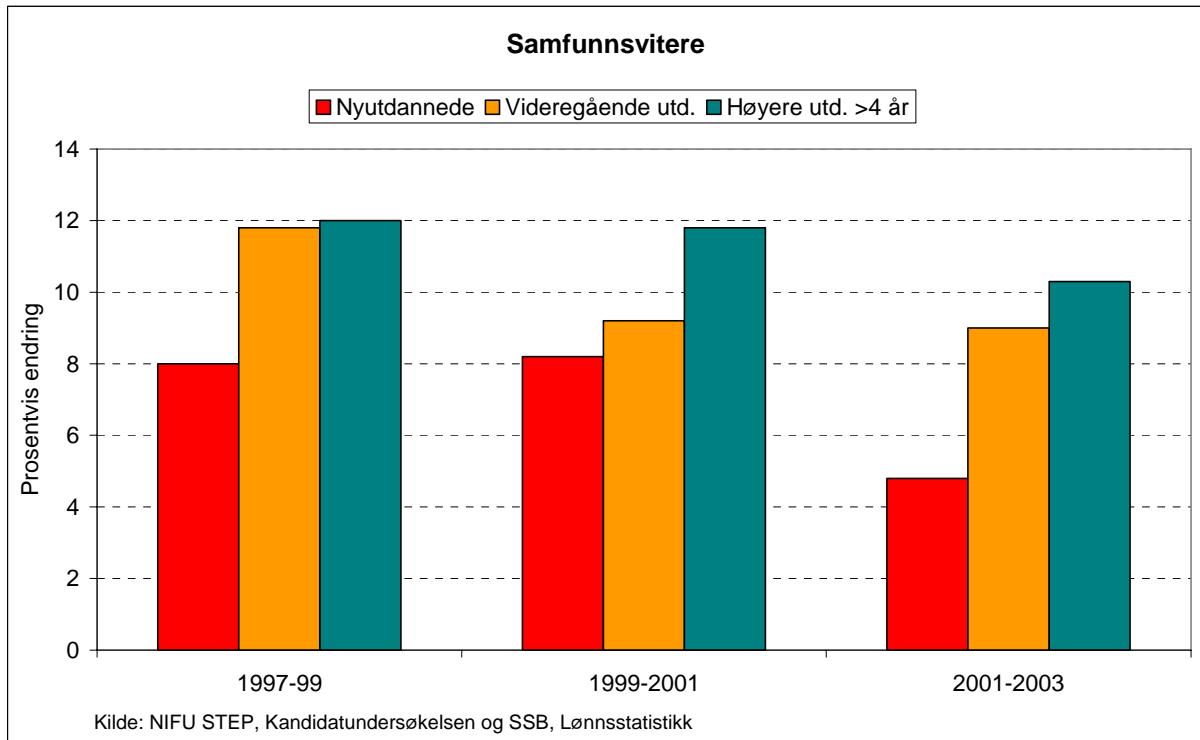
I overkant av 50 prosent av de sysselsatte samfunnsviterne i 2003 arbeidet innenfor de såkalte akademiske yrkene, dvs. yrker som krever mer enn 3 års høyere utdanning. I alt var 14 prosent i undervisningsyrker, 12 prosent var høyere saksbehandlere i offentlig administrasjon og 30 prosent var i andre akademiske yrker. I alt 19 prosent oppga å være i yrker som krever 1-3 år høyere utdanning og 15 prosent oppga å være i yrker som ikke krever høyere utdanning i det hele tatt. Disse siste tallene gir et inntrykk av et større omfang av overkvalifisering enn vi får ved å se på andelen i irrelevant arbeid som var 12 prosent i 2003.

I løpet av perioden 1993-2003 har det skjedd endringer i de sysselsattes ansettelsesbetingelser. Andelen i fast stilling har vært omtrent uendret rundt 30 prosent i perioden mens andelen i midlertidige stillinger av minst 6 måneder varighet har gått ned fra 44 til 34 prosent og andelen i midlertidige stillinger av mindre enn 6 måneders varighet har økt fra 20 til 29 prosent. Dette betyr at nyutdannede samfunnsviterne har fått noe dårligere jobbtrygghet i løpet av perioden 1993-2003.

Nyutdannede, heltidsarbeidende samfunnsvitere hadde høsten 2003 en brutto månedslønn på kr 24 090. Dette er 4 prosent lavere enn gjennomsnittet for alle nyutdannede høyere grads kandidater. I 1993 tjente de nyutdannede samfunnsviterne det samme som gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Dette innebærer at samfunnsviterne har hatt en litt svakere lønnsutvikling enn høyere grads kandidater generelt i perioden 1993-2003. Figur 10 viser også at nyutdannede samfunnsvitere har hatt en dårligere lønnsutvikling enn både personer med henholdsvis videregående skole og høyere utdanning av mer enn 4 års varighet som den høyeste i hele perioden 1997-2003 i motsetning til gjennomsnittet av høyere grads kandidater

som hadde en noe bedre lønnsutvikling i perioden 1999-2001. Samfunnsviternes lønn i 2003 varierte en del mellom utdanningsgruppene med psykologene som lønnsvinnerne.

Figur 10 *Lønnsutvikling for nyutdannede samfunnsvitere sammenlignet med lønnsutvikling for alle ansatte med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning som den høyeste*

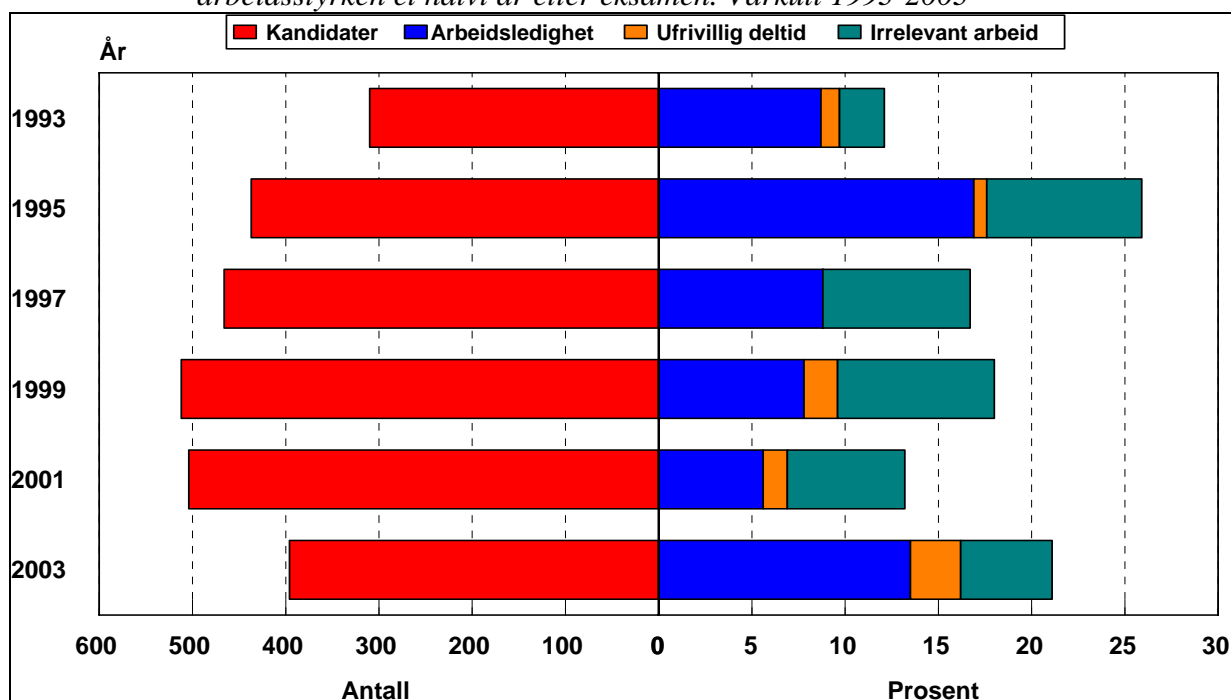
Jurister

Kandidattall og mistilpasninger

Denne gruppen omfatter kandidater med cand.jur.-utdanning samt noen få kandidater med cand.polit.-utdanning i kriminologi. Disse utdanningene hadde en sterk økning i kandidattallet på 1990-tallet (se figur 11). I perioden 1993 til 1999 steg tallet på uteksaminerte kandidater fra i overkant av 300 til i overkant av 500. Fra 1999 til 2001 var kandidattallene omtrent uendret, mens det var en nedgang fra 2001 til 2003. Våren 2003 ble det uteksaminert 396 kandidater og 54 prosent av disse var kvinner, dvs. en kvinneandel litt over gjennomsnittet for høyere grads kandidater. De nyutdannede juristene hadde en gjennomsnittsalder på 29 år, ett år lavere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater.

Juristene fikk et vanskeligere arbeidsmarked i perioden 1993-1995. Mistilpasningen steg i denne perioden fra 12 til hele 26 prosent. Den store økningen i mistilpasningen i perioden 1993-1995 har trolig sammenheng med økningen i kandidattallene kombinert med det generelt vanskelige arbeidsmarkedet på begynnelsen av 1990-tallet. I perioden 1995 til 2001 bedret arbeidsmarkedet seg betydelig, og i 2001 var bare 13 prosent av de nyutdannede juristene mistilpassede. Fra 2001 til 2003 økte mistilpasningen igjen til tross for nedgang i kandidattallene og i 2003 var 21 prosent mistilpasset. Dette er riktignok klart lavere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Av de mistilpassede juristene i 2003 var 14 prosent arbeidsledige, 5 prosent i irrelevant arbeid, mens bare 3 prosent var undersysselsatte.

Figur 11 Antall uteksaminerte jurister og mistilpasninger i arbeidsmarkedet i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen. Vårkull 1993-2003

Kilde: NIFU STEP, Kandidatundersøkelsen

Hvor jobber juristene?

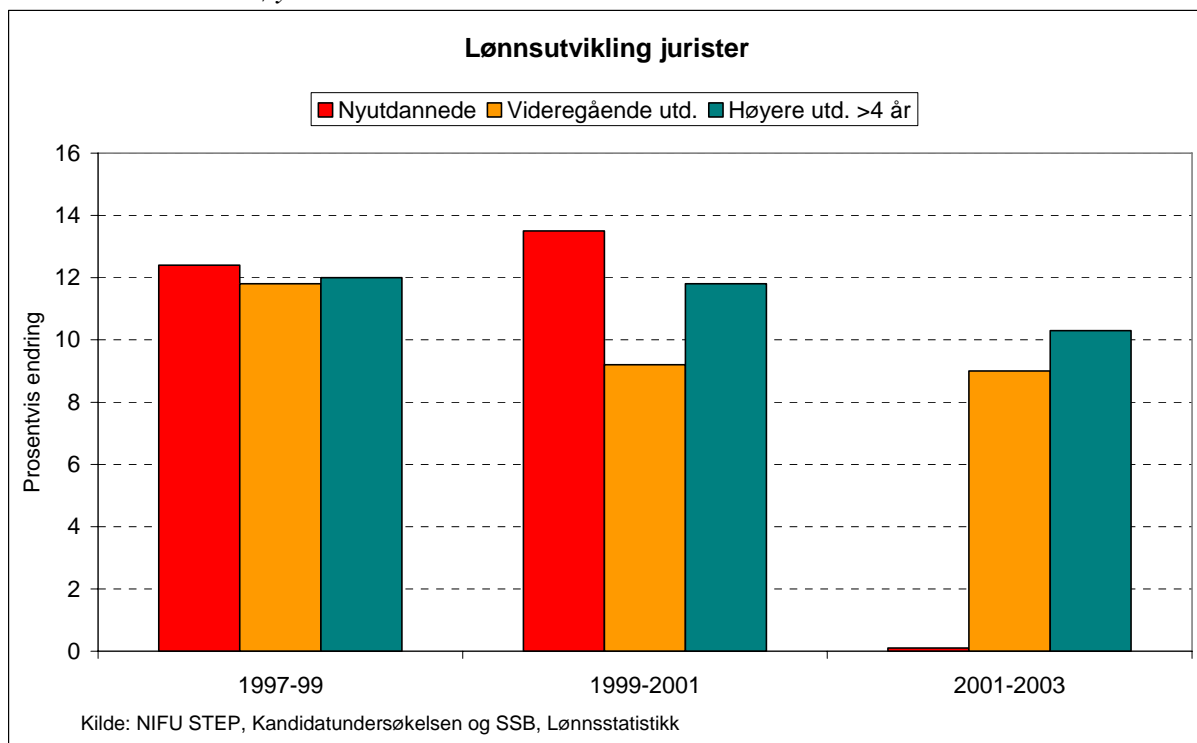
I alt var 79 prosent av juristene utdannet våren 2003 sysselsatt et halvt år etter eksamen. Nyutdannede jurister har tradisjonelt funnet seg arbeid innenfor offentlig sektor. Dette er nå i endring. Mens 76 prosent av de sysselsatte, nyutdannede juristene i 1993 arbeidet i offentlig sektor, var denne andelen redusert til 53 prosent i 2003. Nedgangen i andelen som arbeidet i offentlig sektor, må ses i sammenheng med den til dels dramatiske nedgangen i *andelen* som arbeidet i offentlig administrasjon. I 1993 arbeidet 60 prosent av de nyutdannede juristene i denne næringen mot 38 prosent i 2003. Dette innebærer også en dramatisk nedgang i *antallet* nyutdannede jurister i offentlig administrasjon. Vekstnæringen også for juristene gjennom det siste tiåret synes å være finansiell og forretningsmessig tjenesteyting. Innenfor denne næringsgruppen finner vi blant annet juridisk tjenesteyting. I 2003 arbeidet 35 prosent av de nyutdannede juristene innenfor finansiell og forretningsmessig tjenesteyting, mot 19 prosent i 1993.

I overkant av 60 prosent av de sysselsatte juristene i 2003 arbeidet innenfor de såkalte akademiske yrkene, dvs. yrker som krever mer enn 3 års høyere utdanning. I alt var 25 prosent i høyere saksbehandlerstillinger i offentlig administrasjon og 35 prosent var i andre akademiske yrker. I alt 16 prosent oppga å være i yrker som krever 1-3 år høyere utdanning og 11 prosent oppga å være i yrker som ikke krever høyere utdanning i det hele tatt. Disse siste tallene gir et inntrykk av et større omfang av overkvalifisering enn vi får ved å se på andelen i irrelevant arbeid som var 5 prosent i 2003.

Også blant juristene har det vært endring i ansettelsesbetingelsene i perioden 1993-2003. Andelen i fast stilling har vært konstant rundt 1/3 av de sysselsatte mens andelen i midlertidig stilling av minst 6 måneders varighet har gått ned fra 47 til 32 prosent og andelen i midlertidig stilling av mindre enn 6 måneders varighet har steget fra 17 til 26 prosent. Dette viser at nyutdannede juristers jobbtrygghet har blitt redusert i perioden.

Høsten 2003 hadde nyutdannede, heltidsarbeidende jurister en brutto månedslønn på kr 24 220. Dette er 3 prosent lavere enn gjennomsnittet for alle høyere grads kandidater. I 1993 hadde juristene en gjennomsnittslønn som lå omtrent 1 prosent under gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Dette innebærer at juristene i perioden 1993 til 2003 har hatt en litt svakere lønnsutvikling enn høyere grads kandidater generelt. Figur 12 viser at juristenes lønnsutvikling har variert en god del i perioden 1997-2003. Både i periodene 1997-1999 og 1999-2001 hadde nyutdannede jurister den samme eller en bedre lønnsutvikling enn personer med henholdsvis videregående skole og høyere utdanning av mer enn 4 års varighet som den høyeste. I perioden 2001-2003 har lønnsutviklingen vært betydelig dårligere, det har vært stagnasjon i lønningene til de nyutdannede juristene. Lønnsutviklingen må ses i sammenheng med at en stadig høyere andel av juristene finner sin sysselsetting innenfor privat sektor der lønningene varierer mer i takt med økonomiske konjunkturer.

Figur 12 Lønnsutvikling for nyutdannede jurister sammenlignet med lønnsutvikling for alle ansatte med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning som den høyeste

Kandidater med høyere grad i økonomisk-administrative fag

Kandidattall og mistilpasninger

Denne gruppen omfatter cand.merc.-utdanning, høyere avdeling for siviløkonomer (ikke i samfunnsøkonomi), mastergradsutdanning og sivilingeniørutdanning i økonomisk-administrative fag. Tallet på uteksaminerte kandidater har stort sett variert mellom i underkant av 40 til i underkant av 80 (vårkull).⁸ Våren 2003 ble det uteksaminert 74 kandidater og av disse var 76 prosent menn, altså en betydelig høyere andel menn enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Gjennomsnittsalderen for nyutdannede kandidater med høyere grad i økonomisk-administrative fag var 31 år, som er litt over gjennomsnittet for høyere grads kandidater totalt.

⁸ På grunn av lave kandidattall i perioden viser vi ikke figurer over utviklingen i kandidattall og mistilpasning.

De nyutdannede kandidatene innenfor dette feltet hadde et relativt godt arbeidsmarked i 2003. Bare 11 prosent av de nyutdannede kandidatene var mistilpassede et halvt år etter eksamen, noe som er klart under gjennomsnittet for høyere grads kandidater totalt. Den lavere andelen mistilpassede høyere grads kandidater i økonomisk-administrative fag skyldes først og fremst at de ikke hadde noen arbeidsledighet og at andelene undersysselsatte og i irrelevant arbeid var lavere enn for høyere grads kandidater totalt sett; 2 prosent var undersysselsatte og 9 prosent i irrelevant arbeid.

Hvor jobber høyere grads kandidater i økonomisk-administrative fag?

I alt 94 prosent av kandidatene uteksaminert våren 2003 var sysselsatte et halvt år etter eksamen. Kandidater med økonomisk-administrativ utdanning har tradisjonelt funnet seg arbeid i privat sektor. Dette gjelder også høyere grads kandidater i økonomisk-administrative fag som ble utdannet våren 2003. I alt 60 prosent av de sysselsatte, nyutdannede kandidatene i denne gruppen arbeidet i privat sektor et halvt år etter eksamen. Kandidatene fordelte seg på mange ulike næringer. I alt arbeidet 33 prosent av de sysselsatte, nyutdannede kandidatene innenfor finansiell og forretningsmessig tjenesteyting, 24 prosent ved universiteter, høyskoler og i forskningsvirksomhet og ca. 9 prosent arbeidet i henholdsvis industrien og i varehandel og samferdsel. Dette viser at kandidater i økonomisk-administrative fag skiller seg noe fra de foregående gruppene vi har sett på når det gjelder hvilke næringer de arbeider i. De skiller seg også fra andre høyere grads kandidater med hensyn til lønn. I overkant av 71 prosent av høyere grads kandidater i økonomisk-administrative fag var i 2003 i akademiske yrker, 13 prosent var i yrker som krever 1-3 års høyere utdanning og bare 2 prosent var i yrker som ikke krevde høyere utdanning. Nesten 80 prosent av de sysselsatte med en høyere grad i økonomisk-administrative utdanning hadde enten fast stilling eller stilling av mer enn 6 måneders varighet.

Nyutdannede, heltidsarbeidende høyere grads kandidater innenfor økonomisk-administrative fag hadde en brutto månedslønn som lå klart over gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Høsten 2003 hadde de en månedslønn på kr 28 640, noe som er 14 prosent høyere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. En viktig årsak til denne lønnsforskjellen er den høye andelen som arbeidet i privat sektor, hvor lønnsnivået er betydelig høyere enn i offentlig sektor, men hvor lønnsnivået varierer mer med de økonomiske konjunktorene. Til tross for det høye lønnsnivået i 2003 hadde kandidatene i økonomisk-administrative fag en nedgang i lønnen på 4 prosent fra 2001 til 2003.

Kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag

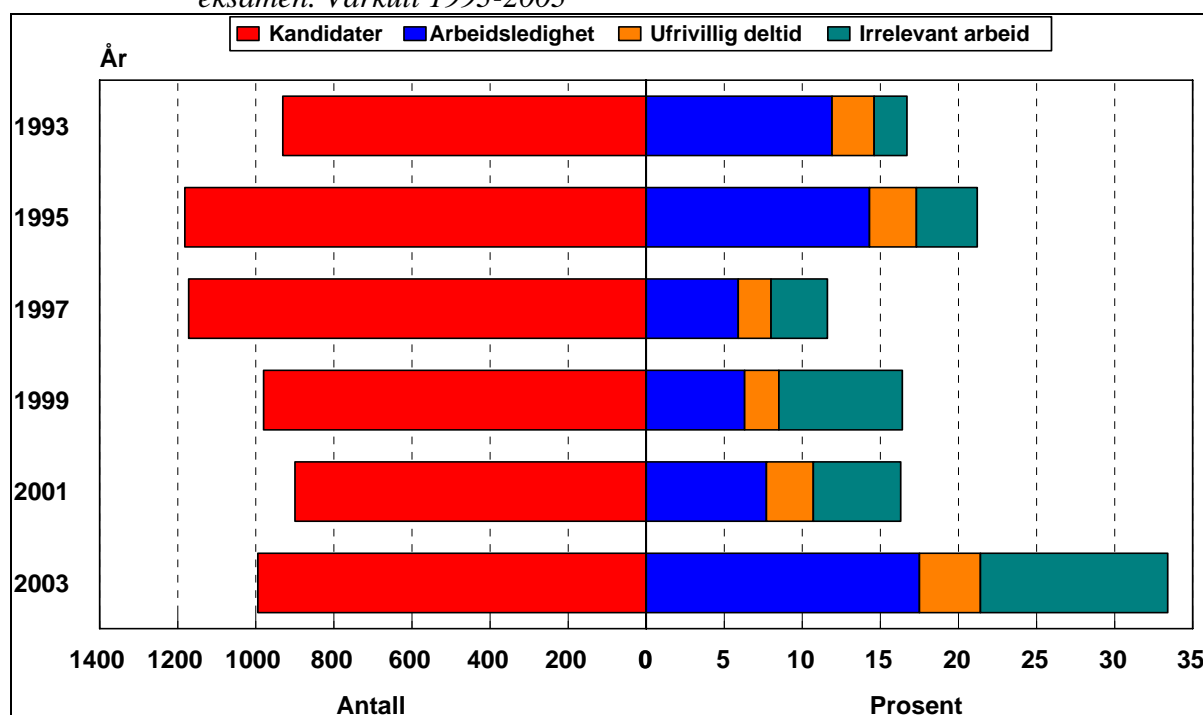
Kandidattall og mistilpasninger

Denne gruppen består av kandidater med realfagsutdanning fra universitetene, sivilingeniører (fra universitetene, dvs. fortrinnsvis NTNU, Norges landbrukshøgskole, NLH (nåværende Universitet for miljø og biovitenskap), og statlige høyskoler) og enkelte andre kandidatgrupper fra NLH og statlige høyskoler. Gruppen dekker blant annet fagområdene biologi, fysikk og kjemi, matematikk og statistikk, informasjons- og datateknologi, utdanninger i elektrofag, mekaniske fag og maskinfag, geofag, bygg- og anleggsfag og fabrikkasj og utvinning. Dette er en tallmessig meget stor gruppe, men i motsetning til de gruppene vi hittil har studert, har det bare vært en svak vekst i kandidattallene (se figur 13). Tallet på uteksaminerte kandidater økte imidlertid sterkt fra i overkant av 900 våren 1993 til i underkant av 1200 kandidater våren 1995. Fra 1997 til 2001 har tallet på nyutdannede kandidater falt noe for så å øke noe fra 2001 til 2003. Nesten halvparten av økningen fra 2001 til 2003 skjedde innenfor informasjons- og datateknologi. Våren 2003 ble det uteksaminert 995 kandidater. Den svake utviklingen i kandidattallene totalt i perioden gjenspeiler nok den

sviktende rekrutteringen til flere av disse fagene de seinere årene. Av de uteksaminerte kandidatene våren 2003 var 66 prosent menn. Dette er en betydelig høyere andel menn enn for høyere grads kandidater som gruppe. Mannsandelen varierte imidlertid en god del mellom de ulike fagene. Den høyeste andelen menn hadde informasjons- og datateknologi, der hele 84 prosent av kandidatene var menn, og den laveste andelen hadde biologiske fag og geofag, der andelen var henholdsvis 47 og 50. Nyutdannede kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag var relativt unge. Deres gjennomsnittsalder var 28 år, 2 år lavere enn gjennomsnittet for alle høyere grads kandidater.

Figur 13 Antall uteksaminerte kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag og mistilpasninger i arbeidsmarkedet i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen. Vårkull 1993-2003

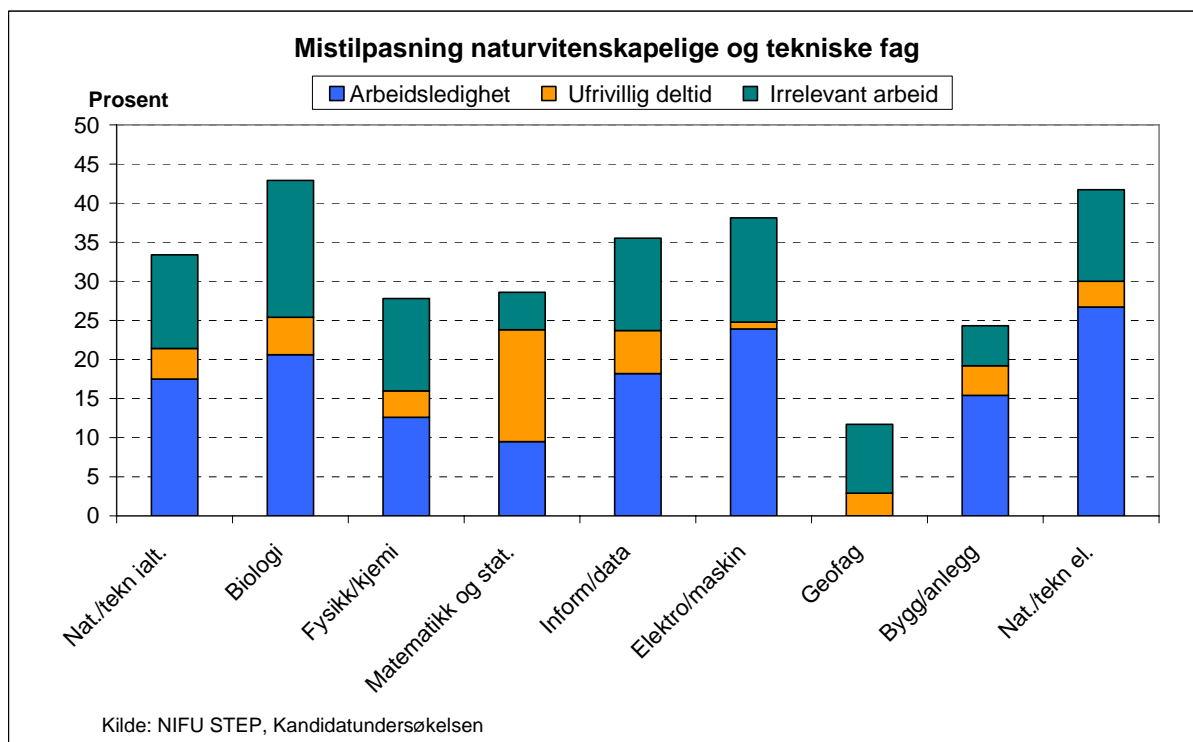

Kilde: NIFU STEP, Kandidatundersøkelsen

Arbeidsmarkedet for nyutdannede kandidater fra denne gruppen framstår som svært ustabil og konjunkturavhengig. Figur 13 viser også at første halvdel av 1990-tallet var vanskelig for nyutdannede kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag. I 1993 var 17 prosent av de nyutdannede kandidatene i naturvitenskapelige og tekniske fag mistilpasset, i 1995 var dette tallet steget til 21 prosent og da var hele 14 prosent arbeidsledige. Den høye andelen mistilpassede kandidater innenfor naturvitenskapelige og tekniske fag i denne perioden må dels ses i sammenheng med økningen i kandidattallene, dels med det generelt vanskelige arbeidsmarkedet i perioden. Fra 1995 til 1997 var det en klar nedgang i mistilpasningen fra 21 til 12 prosent. I perioden 1997 til 2001 var andelen mistilpassede noenlunde konstant mellom 12 og 16 prosent til tross for nedgang i kandidattallene. Fra 2001 til 2003 steg imidlertid mistilpasningen fra 16 prosent til 33 prosent. Dette betyr at nyutdannede kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag i 2003 hadde en mistilpasning som lå klart over gjennomsnittet for høyere grads kandidater. I 2003 var hele 18 prosent arbeidsledige, 12 prosent var i irrelevant arbeid og 4 prosent var undersysselsatte.

Andelen mistilpassede varierer imidlertid mellom de ulike faggruppene. Figur 14 viser situasjonen for kandidater fra forskjellige naturvitenskapelige og tekniske fag slik den framsto høsten 2003.

Figur 14 Kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag uteksaminert våren 2003 og mistilpassing på arbeidsmarkedet (i prosent av arbeidsstyrken) et halvt år etter eksamen.

Det vanskeligste arbeidsmarkedet i 2003 hadde nyutdannede biologer, der så mange som 43 prosent var mistilpasset et halvt år etter eksamen. I alt var 21 prosent arbeidsledige, 18 prosent var i irrelevant arbeid, mens 5 prosent var undersysselsatte. Biologene er for øvrig en gruppe som har hatt problemer på arbeidsmarkedet i lengre tid. Også kandidatene i elektro/maskin, informasjons- og datateknologi og naturvitenskapelige og tekniske fag ellers hadde i 2003 en høyere andel mistilpassede (henholdsvis 38, 36 og 42 prosent) enn gjennomsnittet for nyutdannede kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag. Den sterkeste forverringen i arbeidsmarkedssituasjon finner vi blant kandidater i informasjons- og datateknologi. I 2001 hadde de en mistilpassing på 6 prosent mens den i 2003 var steget 36 prosent. Denne utviklingen må ses på bakgrunn av at det var en sterk etterspørselsvekst etter denne typen kompetanse i siste halvdel av 1990-tallet dels som følge av konjunkturoppgangen og dels som følge av år 2000-problematikken og "dot.com bølgen". Da nedgangskonjunkturen satte inn, sank etterspørselen etter denne typen kompetanse samtidig med at tallet på uteksaminerte kandidater ble mer enn fordoblet i perioden 1999-2003. Dette illustrerer hvor vanskelig det kan være å dimensjonere kapasiteten i enkelt utdanninger.⁹ Den laveste andelen mistilpassede i 2003 hadde kandidater i geofag med bare 12 prosent mistilpassede og ingen arbeidsledighet.

⁹ Det vanskelige arbeidsmarkedet blant biologer og personer med bakgrunn i informasjons- og datateknologi, synes å ha fortsatt også i 2004. Ser vi på Aetas arbeidsledighetstall innenfor yrker som krever høyere utdanning i 2004, finner vi at biologer og systemutviklere og programmerere, dataingeniører og teknikere skiller seg ut med høyest arbeidsledighet. Biologer hadde en arbeidsledighet på 3,3 prosent og systemutviklere og programmerere, dataingeniører og teknikere på 3,6 prosent. se http://www.aetat.no/data/f/0/36/10/9_702_0/maanedsstatistikk_des2004.pdf, tabell 2.38

Dette innebærer en halvering av andelen mistilpassede i forhold til 2001 for disse kandidatene. Gruppen bygg- og anleggsgfag, hvor sivilarkitekter utgjør om lag en tredjedel av kandidatene, hadde i 2003 en andel mistilpassede på 24 prosent, noe som er lavere enn gjennomsnittet for nyutdannede kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag generelt. Majoriteten av de mistilpassede innenfor bygg- og anleggsgfag i 2003 var sivilarkitekter som isolert sett hadde en mistilpassing på hele 48 prosent.

Hvor jobber kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag?

I alt 76 prosent av kandidatene i naturvitenskapelige og tekniske fag som ble uteksaminert våren 2003 var sysselsatte et halvt år etter eksamen. Mens majoriteten av nyutdannede realister tradisjonelt sett har gått til offentlig sektor, har nyutdannede sivilingeniører gjerne funnet arbeid i privat sektor. Når vi ser disse gruppene under ett, finner vi at litt over halvparten av de nyutdannede kandidatene i naturvitenskapelige og tekniske fag arbeidet i privat sektor. Andelen av nyutdannede kandidater som arbeidet i privat sektor, synes å ha økt gjennom 1990-tallet. I 1993 arbeidet 48 prosent av de sysselsatte kandidatene i privat sektor, mens denne andelen var steget til 56 prosent i 2003. En årsak til nedgangen i offentlig sektor i perioden er nedgangen i andelen sysselsatte som arbeidet ved universiteter, høyskoler og i forskningsvirksomhet (fra 35 prosent i 1993 til 29 prosent i 2003) og i offentlig administrasjon (fra 11 prosent i 1993 til 6 prosent i 2003). Nedgangen synes i en viss utstrekning å bli oppveid av en økning i andelen som arbeidet innenfor industrien fra 15 til 19 prosent i perioden, og en økning i andelen innenfor varehandel og samferdsel fra 5 til 8 prosent. Kanskje noe overraskende var sysselsettingen innenfor finansiell og forretningsmessig tjenesteyting konstant i perioden.

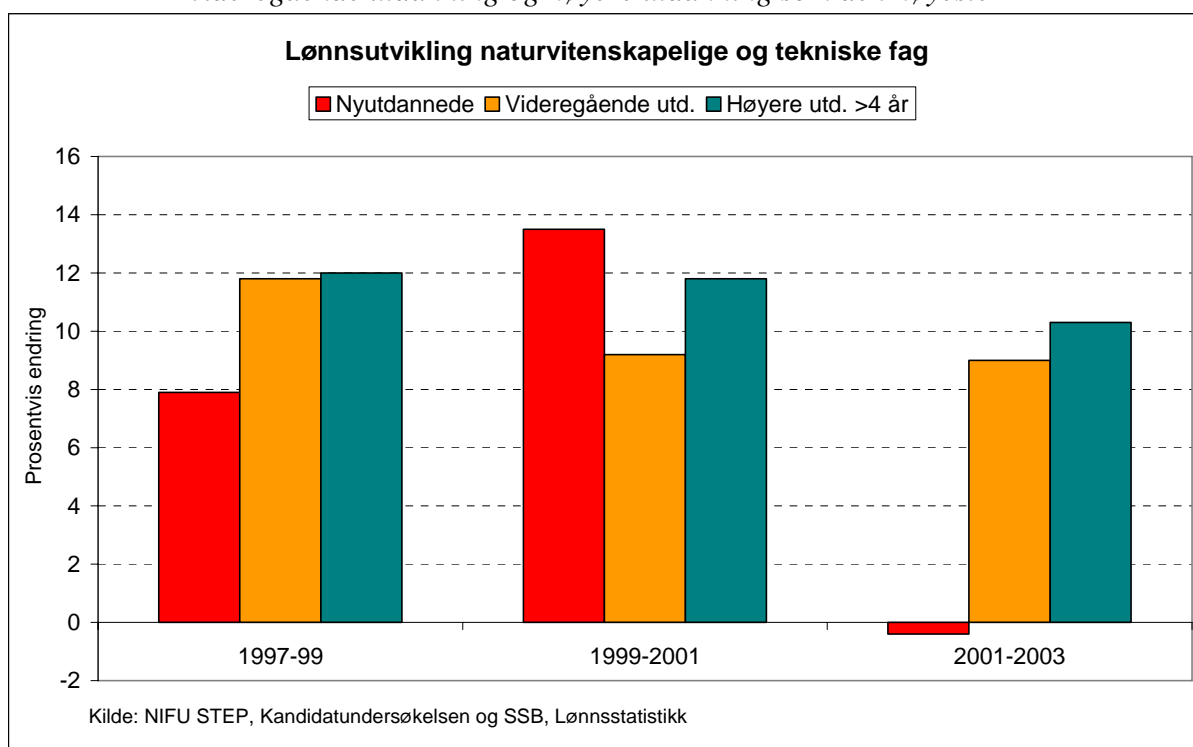
Om lag 2/3 av de sysselsatte, nyutdannede kandidatene i de naturvitenskapelige og tekniske fagene var i såkalte akademiske yrker i 2003. Vi fant at 46 prosent av de sysselsatte var i yrker nært knyttet til faget (yrkestittel realist, sivilingeniør o.l. eller biologiske eller medisinske yrker) og 17 prosent var i undervisningsyrker. I alt oppga 9 prosent i 2003 å være i yrker som krevde 1-3 års høyere utdanning og 16 prosent i yrker som ikke krevde høyere utdanning. Til sammenligning kan det nevnes at andelen i irrelevant arbeid i 2003 bare var 12 prosent.

I løpet av perioden 1993-2003 har det, kanskje noe overraskende, ikke skjedd vesentlige endringer i de sysselsattes ansettelsesbetingelser. I 2003 var 40 prosent i fast stilling, 28 prosent var i midlertidig stilling av minst 6 måneders varighet og 10 prosent i midlertidig stilling av mindre enn 6 måneders varighet.

Høsten 2003 hadde nyutdannede, heltidsarbeidende kandidater innenfor naturvitenskapelige og tekniske fag en brutto, ordinær månedslønn på kr 24 830. Dette er 1 prosent lavere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater som gruppe. I 1993 tjente nyutdannede kandidater i denne gruppen det samme som gjennomsnittet for høyere grads kandidater sett samlet. Lønnsnivået blant nyutdannede kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag varierer imidlertid mellom de ulike faggruppene. Det høyeste lønnsnivået finner vi fortsatt blant nyutdannede kandidater i informasjons- og datateknologi med en gjennomsnittslønn 6 prosent over gjennomsnittet for kandidatene i naturvitenskapelige og tekniske fag. Dette til tross for at kandidatene innenfor dette fagområdet hadde en lønnsnedgang fra 2001 til 2003 på 8 prosent. Lavest lønn hadde biologene med en brutto månedslønn på kr 22 820, altså 8 prosent lavere enn gjennomsnittet for kandidatene i naturvitenskapelige og tekniske fag.

Figur 15 viser at nyutdannede kandidater hadde en mindre lønnsnedgang fra 2001 til 2003. Dette betyr at de hadde en betydelig dårligere lønnsutvikling fra 2001 til 2003 enn personer med henholdsvis videregående skole og høyere utdanning av mer enn 4 års varighet som det høyeste. Også i perioden 1997-1999 var utviklingen svakere mens den var noe bedre i perioden 1999-2001.

Figur 15 Lønnsutvikling for nyutdannede kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag sammenlignet med lønnsutvikling for alle ansatte med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning som den høyeste

Kandidater i primærnæringsfag

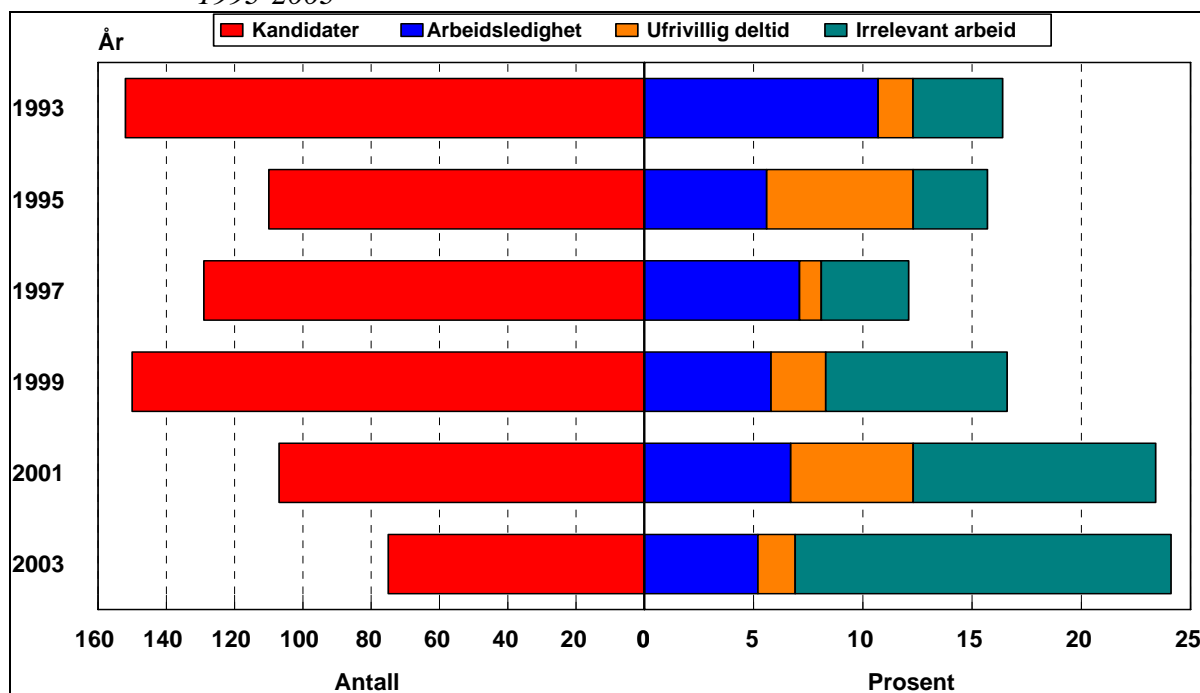
Kandidattall og mistilpasninger

Primærnæringsfag omfatter blant annet fiskerifag (som tilbys ved universitetet i Tromsø), jordbruksfag, gartneri og hagebruk og skogbruk (som alle tilbys ved NLH). Figur 16 viser at tallet på kandidater i primærnæringsfag varierte mellom 152 og 75 i perioden 1993 til 2003 og er således en tallmessig liten gruppe.¹⁰ Våren 2003 ble det utdannet 75 kandidater, og av disse var 49 prosent kvinner. Med en gjennomsnittsalder på 27 år kan kandidatene betegnes som "unge".

Figur 16 viser også at mistilpasningen varierte en god del i perioden. Fra 1993 til 1997 sank den fra 16 til 12 prosent. Etter 1997 har mistilpasningen igjen økt og var 24 prosent i 2003. Dette betyr at andelen mistilpassede er noe lavere for kandidater i primærnæringsfag enn for høyere grads kandidater generelt. Økningen i andelen mistilpassede fra 1997 til 2003 gjelder spesielt irrelevant arbeid. I alt var 5 prosent av de nyutdannede kandidatene i primærnæringsfag arbeidsledige høsten 2003, 2 prosent var undersysselsatte og hele 17 prosent var i irrelevant arbeid.

¹⁰ Antall kandidater er for lite til at vi kan studere arbeidsmarkedssituasjonen for de enkelte faggruppene.

Figur 16 Antall uteksaminerte kandidater i primærnæringsfag og mistilpasninger i arbeidsmarkedet i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen. Vårkull 1993-2003

Kilde: NIFU STEP, Kandidatundersøkelsen

Hvor jobber kandidater i primærnæringsfag?

I alt 90 prosent av kandidatene i primærnæringsfag som ble uteksaminert våren 2003 var sysselsatte et halvt år etter eksamen. I 1993 arbeidet 57 prosent av de sysselsatte kandidatene i offentlig sektor. I løpet av perioden 1993 til 2003 gikk andelen ned, og i 2003 arbeidet 48 prosent i offentlig sektor. Også blant kandidater i primærnæringsfag synes nedgangen i andelen i offentlig sektor å være nært knyttet til en nedgang i andelen nyutdannede sysselsatt ved universiteter, høyskoler og i forskningsvirksomhet. I 1993 arbeidet 31 prosent av de nyutdannede, sysselsatte kandidatene i primærnæringsfag i denne sektoren, mot bare 18 prosent i 2003. Det har også vært nedgang i sysselsettingen innenfor undervisning (grunn- og videregående skole) fra 17 prosent i 1993 til 6 prosent i 2003. Vekstnæringer synes å være primærnæringer der andelen økte fra 9 prosent i 1993 til 15 prosent i 2003, men det er grunn til å understreke at andelen har variert svært mye i tiårsperioden vi ser på. Den største økningen i sysselsettingen finner vi innenfor varehandel og samferdsel der sysselsettingen steg fra 1 prosent i 1993 til 13 prosent i 2003. Den høye andelen i 2003 må ses i sammenheng med den høye andelen i irrelevant arbeid dette året. Halvparten av de som var i irrelevant arbeid oppga å arbeide innenfor varehandel og samferdsel.

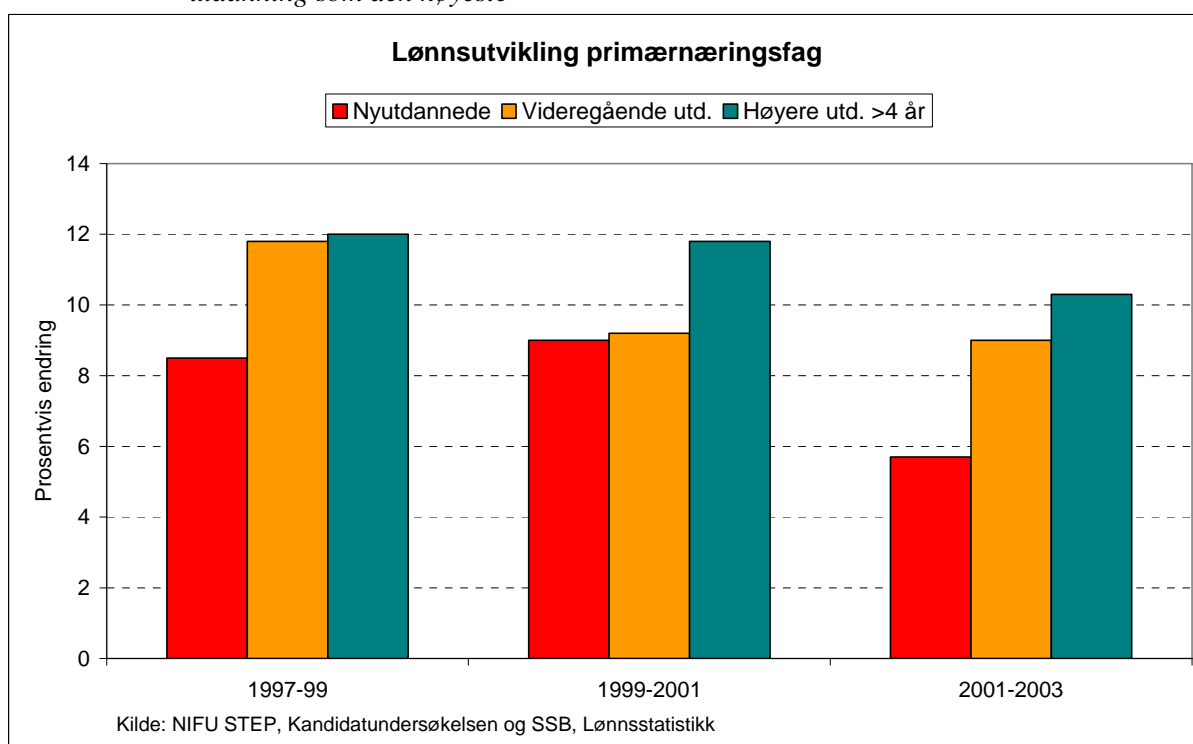
I overkant av 40 prosent av de sysselsatte kandidatene i primærnæringsfag var i 2003 i såkalte akademiske yrker. 24 prosent av de sysselsatte var i biologiske eller medisinske yrker og 11 prosent var i høyere saksbehandlerjobber i offentlig sektor. I alt oppga 13 prosent av kandidatene i primærnæringsfagene i 2003 å være i yrker som krevde 1-3 års høyere utdanning og 20 prosent i yrker som ikke krevde høyere utdanning. Disse siste tallene gir inntrykk av et større omfang overkvalifiserte enn når vi betrakter andelen i irrelevant arbeid som var 17 prosent.

I løpet av perioden 1993-2003 har det ikke skjedd vesentlige endringer i de sysselsattes ansettelsesbetingelser. I 2003 var drøye 30 prosent i fast stilling, rundt 35 prosent var i

midlertidig stilling av mer enn 6 måneders varighet og i underkant av 20 prosent i midlertidige stillinger av mindre enn 6 års varighet.

Høsten 2003 hadde nyutdannede, heltidsarbeidende kandidater i primærnæringsfag en brutto månedslønn på kr 22 840. Dette er betydelig under (9 prosent) det som er gjennomsnittet for høyere grads kandidater generelt. I 1993 tjente de også 9 prosent mindre enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Dette innebærer at også nyutdannede kandidater innenfor primærnæringsfag har hatt samme lønnsvekst som gjennomsnittet for høyere grads kandidater generelt. Tabell 17 viser at kandidatene i primærnæringsfag i perioden 1997-2003 har hatt en noe dårligere lønnsutvikling enn både personer med henholdsvis videregående skole og høyere utdanning av mer enn 4 års varighet som den høyeste.

Figur 17 Lønnsutvikling for nyutdannede kandidater i primærnæringsfag sammenlignet med lønnsutvikling for alle ansatte med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning som den høyeste

Kandidater i helse-, sosial- og idrettsfag

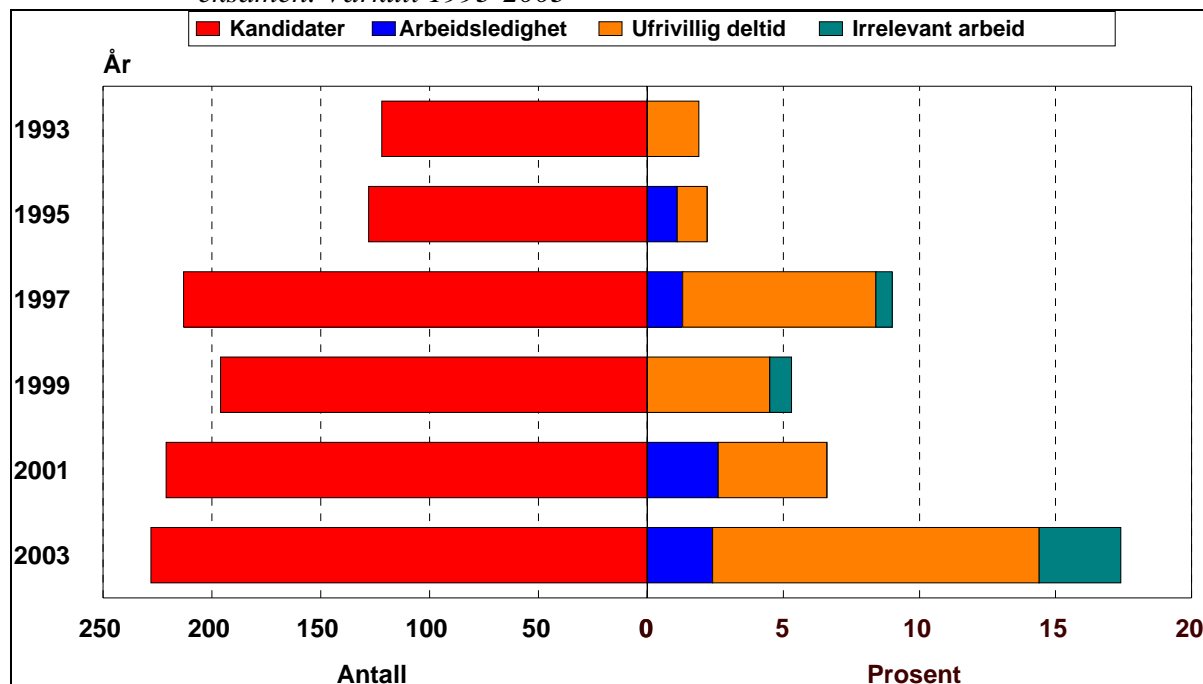
Kandidattall og mistilpasninger

Denne gruppen består av tannleger, veterinærer, famasøyter, idrettsfagskandidater og kandidater med hovedfag fra pleie- og omsorgsfag og sosialfag.¹¹ Dette er tallmessig en relativt liten gruppe, som i første halvdel av 1990-tallet var nesten fullstendig dominert av tannleger, veterinærer og farmasøyter. Adgangen til disse tre studiene var og er fremdeles strengt regulert, og utdanningskapasiteten fastlegges blant annet ut fra hva som anses å være samfunnets behov for disse typene utdanning. Økningen i tallet på uteksaminerte kandidater fra 1995 og fram til 2003 (se figur 18) skyldes i hovedsak vekst i kandidattallet i pleie- og omsorgsfag og at idrettsfagskandidatene kom med i undersøkelsen. Våren 2003 ble det utdannet 228 kandidater og av disse var 67 prosent kvinner, en betydelig høyere kvinneandel

¹¹ Leger er, som nevnt tidligere, ikke med i kandidatundersøkelsen.

enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Andelen kvinner varierer en del mellom de ulike utdanningsgruppene. Våren 2003 var alle kandidatene i pleie- og omsorgsfag kvinner, mens bare 37 prosent av kandidatene i idrettsfag var det. Gjennomsnittsalderen for kandidatene som ble uteksaminert våren 2003, var 32 år, altså 2 år høyere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Gjennomsnittsalderen varierte imidlertid betydelig mellom de ulike faggruppene. Tannlegene og farmasøytene hadde en gjennomsnittsalder på 27 år, mens den var 44 år blant kandidatene i pleie- og omsorgsfag.

Figur 18 Antall uteksaminerte kandidater i helse-, sosial- og idrettsfag og mistilpasninger i arbeidsmarkedet i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen. Vårkull 1993-2003

Kilde: NIFU STEP, Kandidatundersøkelsen

Figur 18 viser at kandidatene i helse-, sosial- og idrettsfag i perioden 1993 til 2001 har hatt relativt små mistilpasningsproblemer. Fra 2001 til 2003 var det imidlertid en klar økning, og i 2003 hadde de en mistilpasning på 17 prosent noe som likevel er klart under gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Dette betyr at kandidatene i helse-, sosial- og idrettsfag i hele perioden har hatt et bedre arbeidsmarked enn høyere grads kandidater generelt. Dette er ikke et uventet resultat, i og med at etterspørselen etter spesielt helse- og sosialtjenester har vært høy i tiårsperioden vi betrakter, og at adgangen til flere av studiene innenfor dette feltet har vært strengt regulert. Figur 18 viser også at undersyssetting (ufrivillig deltid) var det største mistilpasningsproblemet for kandidatene innenfor helse-, sosial- og idrettsfag i perioden 1993-2003. I 2003 var undersyssetting det klart største problemet. Da var hele 12 prosent undersysselsatte, 3 prosent var i irrelevant arbeid og bare 2 prosent var arbeidsledige.¹²

Hvor jobber kandidater i helse-, sosial- og idrettsfag?

I alt var 94 prosent av kandidatene i helse-, sosial- og idrettsfag som ble utdannet våren 2003 sysselsatte et halvt år etter eksamen. Høsten 2003 arbeidet 67 prosent av disse kandidatene innenfor helse-, sosial- og idrettsfag i offentlig sektor, omtrent det samme som i 1993.

¹² Antall kandidater er for lite til at vi kan studere arbeidsmarkedssituasjonen for de enkelte faggruppene.

Dermed skiller kandidatene i helse-, sosial- og idrettsfag seg klart fra de andre kandidatgruppene som alle har hatt en nedgang i sysselsettingen i offentlig sektor. Denne spesielle utviklingen må ses i sammenheng med endringene i fagsammensetning av gruppen. Den endrede fagsammensetningen gjenspeiles også i kandidatenes fordeling på næring i perioden. Mens for eksempel 13 prosent av de sysselsatte kandidatene arbeidet ved universiteter, høyskoler eller forskningsvirksomhet i 1993, var denne andelen, kanskje noe overraskende, steget til 23 prosent i 2003. Endringene gjenspeiler at en høyere andel blant kandidater i pleie- og omsorgsfag, sosialfag, idrettsfag og andre helse-, sosial- og idrettsfag enn innenfor tannhelse, apotekfag og veterinærfag, går til universiteter, høyskoler og forskningsvirksomhet. Andelen som arbeidet i offentlig administrasjon gikk ned fra 17 prosent i 1993 til 4 prosent i 2003.

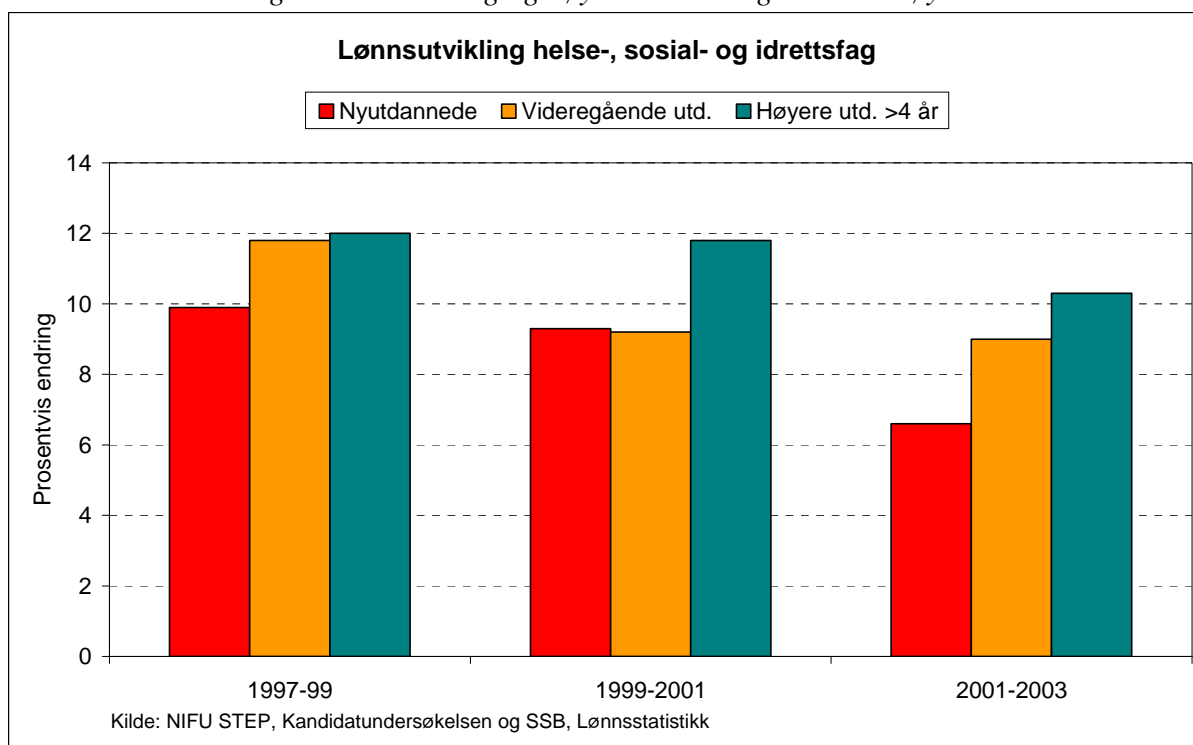
Nesten 80 prosent av de sysselsatte kandidatene i helse-, sosial- og idrettsfag var i 2003 i såkalte akademiske yrker. Over halvparten av de sysselsatte var i biologiske eller medisinske yrker og 25 prosent var i undervisningsyrker. I alt oppga 8 prosent i 2003 å være i yrker som krevde 1-3 års høyere utdanning og 4 prosent i yrker som ikke krevde høyere utdanning. Disse siste tallene gir inntrykk av et større omfang overkvalifiserte enn når vi betrakter andelen i irrelevant arbeid som var 3 prosent, men omfanget er likevel lavt.

Det har ikke skjedd store endringer i de nyutdannede kandidatenes ansettelsesbetingelser innenfor helse-, sosial- og idrettsfag. I 2003 var om lag 40 prosent i fast stilling, 28 prosent var i midlertidig stilling av mer enn 6 måneders varighet, 10 prosent var i midlertidig stilling av mindre enn 6 måneders varighet og i underkant av 15 prosent var selvstendig næringsdrivende.

Høsten 2003 hadde nyutdannede, heltidsarbeidende høyere grads kandidater i helse-, sosial- og idrettsfag en brutto månedslønn på kr 27 570. Dette er 10 prosent høyere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater. Den høye gjennomsnittslønnen har sammenheng med at kandidater innenfor pleie- og omsorgsfag har en høyere gjennomsnittsalder og lang arbeidserfaring. Til sammenligning kan nevnes at de i 1993 tjente 3 prosent mer enn gjennomsnittet for nyutdannede høyere grads kandidater. Den gunstigere lønnsutvikling kan i en viss utstrekning forklares av endringer i fagsammensetning i perioden. Figur 19 viser imidlertid at nyutdannede i helse-, sosial- og idrettsfag i hele perioden 1997-2003 har hatt en dårligere lønnsutvikling enn både alle med mer enn fire års utdanning som den høyeste og personer med videregående skole som høyeste utdanning i periodene 1997-1999 og 2001-2003.

Figur 19 Lønnsutvikling for nyutdannede kandidater i helse-, sosial- og idrettsfag sammenlignet med lønnsutvikling for alle ansatte med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning som den høyeste

Lavere grads kandidater

Siviløkonomer

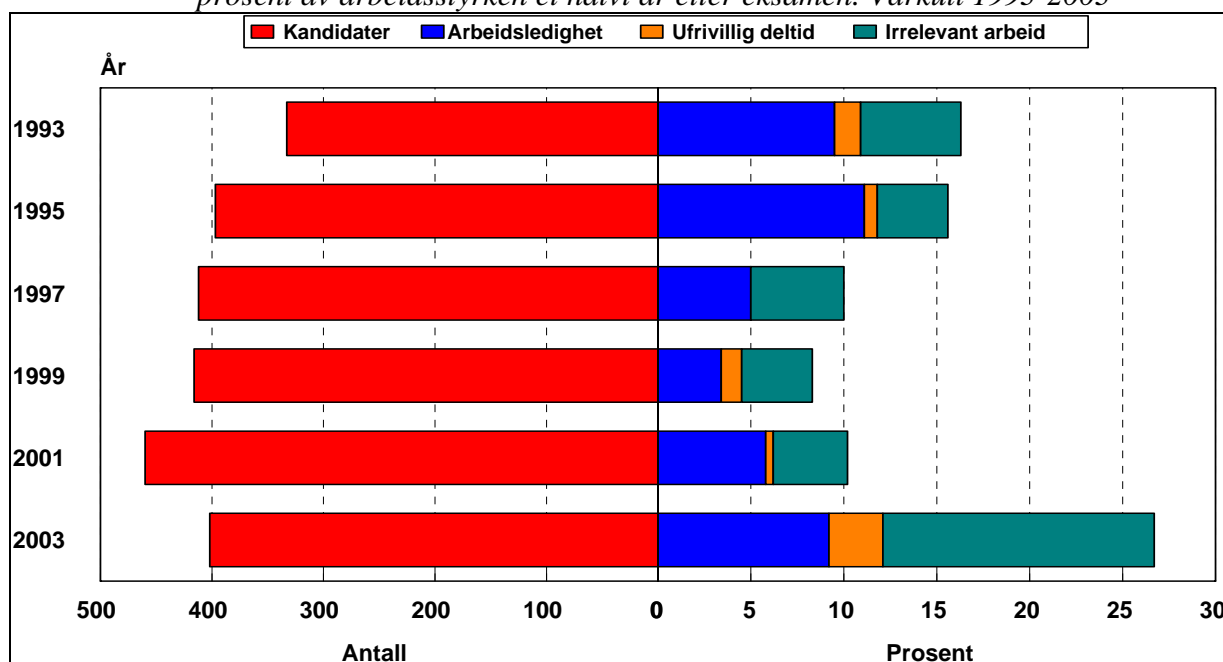
Kandidattall og mistilpasninger

Siviløkonomutdanning omfatter i dette avsnittet siviløkonomer fra statlige høgskoler og Norges handelshøyskole.¹³ Tallet på uteksaminerte siviløkonomer fra offentlige læresteder økte fra 333 kandidater i våren 1993 til 460 våren 2001 (se figur 20). Fra 2001 til 2003 var det en nedgang i kandidattallene fra 460 til 402. Av de 402 siviløkonomene som ble utdannet ved offentlige læresteder våren 2003, var 60 prosent menn. Siviløkonomene er relativt unge når de avslutter sin utdanning. Våren 2003 var gjennomsnittsalderen 26 år eller 4 år yngre enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater.

Figur 20 viser også at i perioden 1993 til 1999 ble siviløkonomenes arbeidsmarked markert bedre. I 1993 var hele 16 prosent mistilpassede, mens andelen var halvert i 1999. Nedgangen i andelen mistilpassede i perioden 1993-1999 skyldes i stor grad nedgang i arbeidsledighet. Fra 1999 til 2003 økte imidlertid andelen mistilpassede fra 8 til 27 prosent, og dette skyldes først og fremst en økning i andel i irrelevant arbeid men også arbeidsledigheten økte noe. Økningen i mistilpasningen var særlig sterk fra 2001 til 2003 til tross for en klar nedgang i kandidattallene i denne perioden. I 2003 var hele 15 prosent i irrelevant arbeid.

¹³ På grunn av problemer med å få oversikt over nyutdannede kandidater fra BI er disse ikke med i tallgrunlaget for dette avsnittet.

Figur 20 Antall uteksaminerte siviløkonomer og mistilpasninger i arbeidsmarkedet i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen. Vårkull 1993-2003

Kilde: NIFU STEP, Kandidatundersøkelsen

Hvor jobber siviløkonomene?

I alt 83 prosent av siviløkonomene som ble uteksaminert våren 2003 var sysselsatte et halvt år etter eksamen. Siviløkonomene har tradisjonelt funnet arbeid i privat sektor, og denne tendensen har forsterket seg i løpet av perioden vi ser på. Andelen sysselsatte, nyutdannede siviløkonomer i privat sektor, steg fra 63 prosent i 1993 til 76 prosent i 2003. Det har også skjedd store endringer i hvilke næringer de sysselsatte, nyutdannede siviløkonomer arbeidet i. Andelen siviløkonomer som arbeidet innenfor finansiell og forretningsmessig tjenesteyting, synes å ha eksplodert i løpet av tiårsperioden vi ser på. I 1993 arbeidet 25 prosent av de nyutdannede siviløkonomene i denne næringen, mot 44 prosent i 2003. Parallelt med denne utviklingen har det vært en nedgang i andelen som arbeidet i offentlig administrasjon fra 18 til 10 prosent. Der har også vært nedgang i andelen nyutdannede siviløkonomer som arbeidet i industrien; fra 12 prosent i 1993 til 7 prosent i 2003.

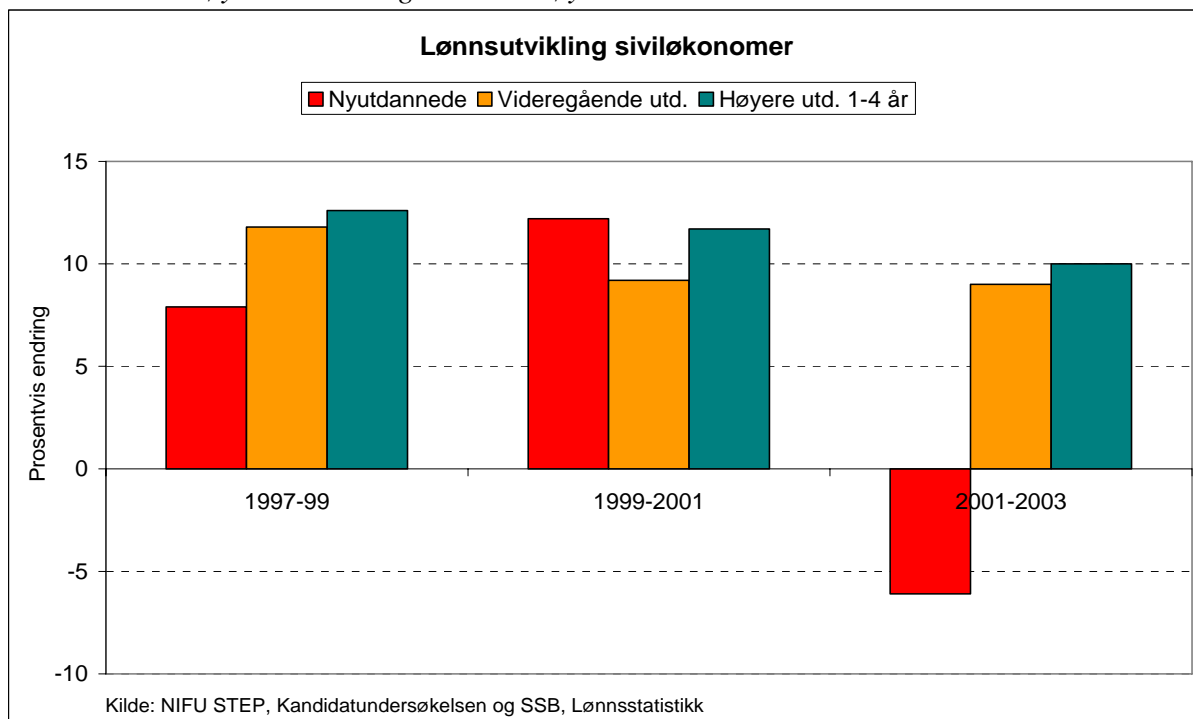
I overkant av 1/3 av de sysselsatte siviløkonomene var i 2003 i såkalte akademiske yrker. En like høy andel oppga å være i yrker som krevde 1-3 års høyere utdanning og 20 prosent i yrker som ikke krevde høyere utdanning. Disse siste tallene gir inntrykk av et større omfang overkvalifiserte enn når vi betrakter andelen i irrelevant arbeid som var 15 prosent. Vi må imidlertid huske at siviløkonomutdanningen er en fireårig utdanning som er kortere enn høyere grads utdanning. Det er derfor ikke urimelig at en høyere andel blant siviløkonomene er i yrker som bare krever 1-3 års høyere utdanning enn blant høyere grads kandidater.

Det har ikke skjedd store endringer i siviløkonomenes ansettelsesbetingelser i perioden 1993-2003. I 2003 var i underkant av halvparten i fast stilling, i overkant av 25 prosent i midlertidig stilling av mer enn 6 måneders varighet og rundt 20 prosent i midlertidig stilling av mindre enn 6 måneders varighet.

Høsten 2003 hadde nyutdannede, heltidsarbeidende siviløkonomer en brutto månedslønn på kr 23 160. Dette innebærer en lønnsnedgang på 6 prosent i forhold til 2001. I 1993 hadde siviløkonomene en lønn som lå 2 prosent lavere enn gjennomsnittet for høyere grads

kandidater og i 2003 lå den 7 prosent lavere. De har dermed hatt en dårligere lønnsutvikling enn høyere grads kandidater som gruppe og lønnsforholdene er særlig forverret i perioden 2001-2003. Det er imidlertid grunn til å understreke at siviløkonomenes lønninger alltid har variert i takt med økonomiske konjunkturer. Figur 21 viser at det bare var i perioden 1999-2001 at nyutdannede siviløkonomer hadde en bedre lønnsutvikling enn personer med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning av varighet 1-4 år som det høyeste.¹⁴

Figur 21 Lønnsutvikling for nyutdannede siviløkonomer sammenlignet med lønnsutvikling for alle ansatte med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning som den høyeste

Allmennlærere

Kandidattall og mistilpasninger

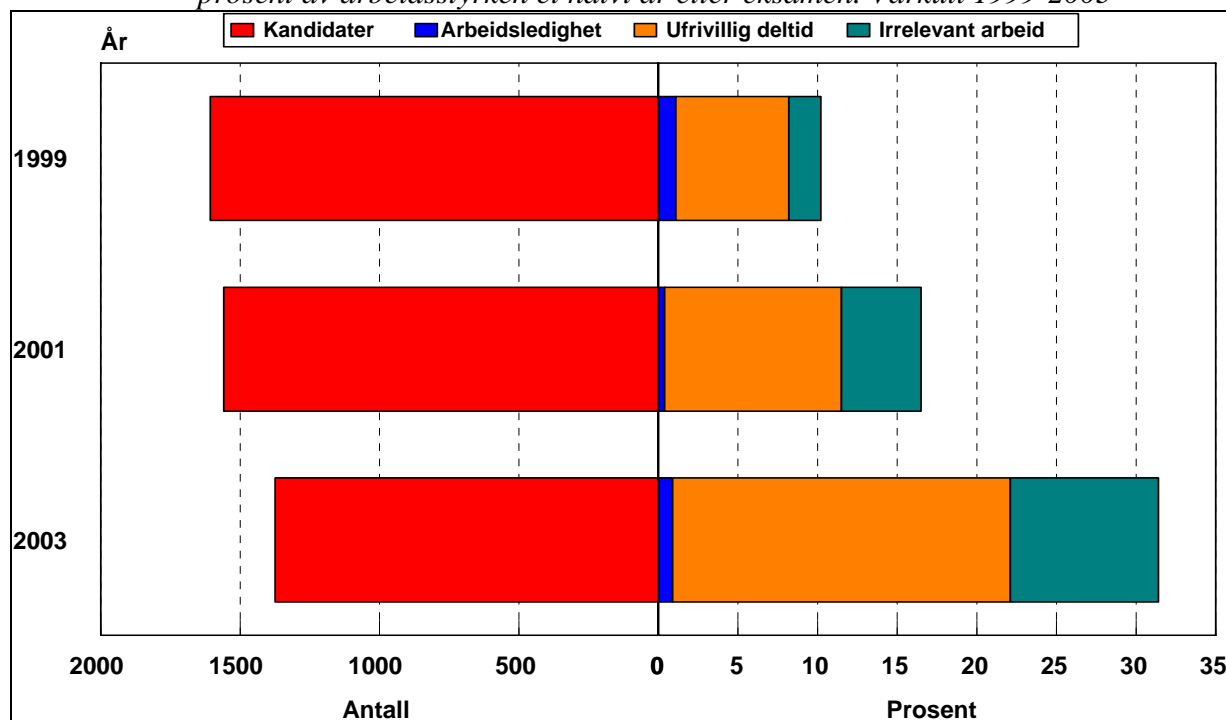
Allmennlærerutdanningen er en profesjonsrettet, kvinnedominert utdanning av 4 års varighet. I perioden 1999-2003 (som er den perioden vi har data for) har det vært en nedgang i tallet på uteksaminerte kandidater fra 1607 til 1375. I 2003 var 74 prosent av de uteksaminerte allmennlærerne kvinner. Gjennomsnittsalderen var 29 år, eller ett år lavere enn gjennomsnittet for høyere grads kandidater.

Allmennlærernes rammebetingelser har vært i endring de siste årene. Økte lønninger og økt leseplikt er en sannsynlig årsak til at mistilpasningen har økt betydelig blant nyutdannede allmennlærere i perioden 1999-2003 til tross for synkende kandidattall. I 1999 var 10 prosent av de nyutdannede allmennlærerne mistilpasset, i 2001 var andelen 17 prosent mens det tilsvarende tallet for 2003 var hele 31 prosent. Imidlertid har arbeidsledighet vært så godt som ikke-eksisterende i hele perioden vi ser på. Aetats tall for registrerte arbeidsledige viser for øvrig en arbeidsledighet på 1,9 prosent blant grunnskolelærere i 2004 altså klart lavere enn den totale registrerte arbeidsledigheten (som var på 3,9 prosent). Undersysselsetting har vært

¹⁴ Siden siviløkonomutdanningen er en 4-årig utdanning, har vi valgt å sammenligne deres lønnsutvikling med lønnsutviklingen for personer med 1-4 års høyere utdanning.

et økende problem i perioden og 21 prosent av de nyutdannede allmennlærerne var i 2003 undersysselsatte. Det tilsvarende tallet for 1999 var 7 prosent. Økningen har trolig sammenheng med at utvidelsen lærernes leseplikt i perioden har ført redusert etterspørsel etter allmennlærere. Også omfanget av irrelevant arbeid har økt i perioden, men omfanget av irrelevant arbeid er betraktelig mer beskjedent enn undersysselsettingen. I 2003 var 9 prosent av de sysselsatte allmennlærerne i irrelevant arbeid mot 5 prosent i 2001 og bare 2 prosent i 1999.

Figur 22 Antall uteksaminerte allmennlærere og mistilpasninger i arbeidsmarkedet i prosent av arbeidsstyrken et halvt år etter eksamen. Vårkull 1999-2003

Kilde: NIFU STEP, Kandidatundersøkelsen

Hvor jobber allmennlærere?

I alt 87 prosent av allmennlærerne som ble utdannet våren 2003 var sysselsatte et halvt år etter eksamen. Ikke overraskende arbeidet det store flertallet av nyutdannede allmennlærere i offentlig sektor. Imidlertid har andelen allmennlærere som arbeider i offentlig sektor gått ned fra 94 prosent i 1999 til 83 prosent i 2003. Nedgangen i andelen i offentlig sektor må ses i sammenheng med nedgangen i andelen som jobbet i skolen fra 85 prosent i 1999 til 70 prosent i 2003. Parallelt med nedgangen i allmennlærere som arbeider i skolen har det vært en økning i andelen i varehandel og samferdsel fra 1 prosent i 1999 til 8 prosent i 2003 og en økning innenfor helse- og sosialsektoren fra 2 til 7 prosent i samme periode.

Nesten 3/4 av de sysselsatte allmennlærerne var i 2003 i undervisningsyrker mens 17 prosent oppga å være i yrker som ikke krevde høyere utdanning. Disse siste tallene gir inntrykk av et større omfang overkvalifiserte enn når vi betrakter andelen i irrelevant arbeid som var 9 prosent.

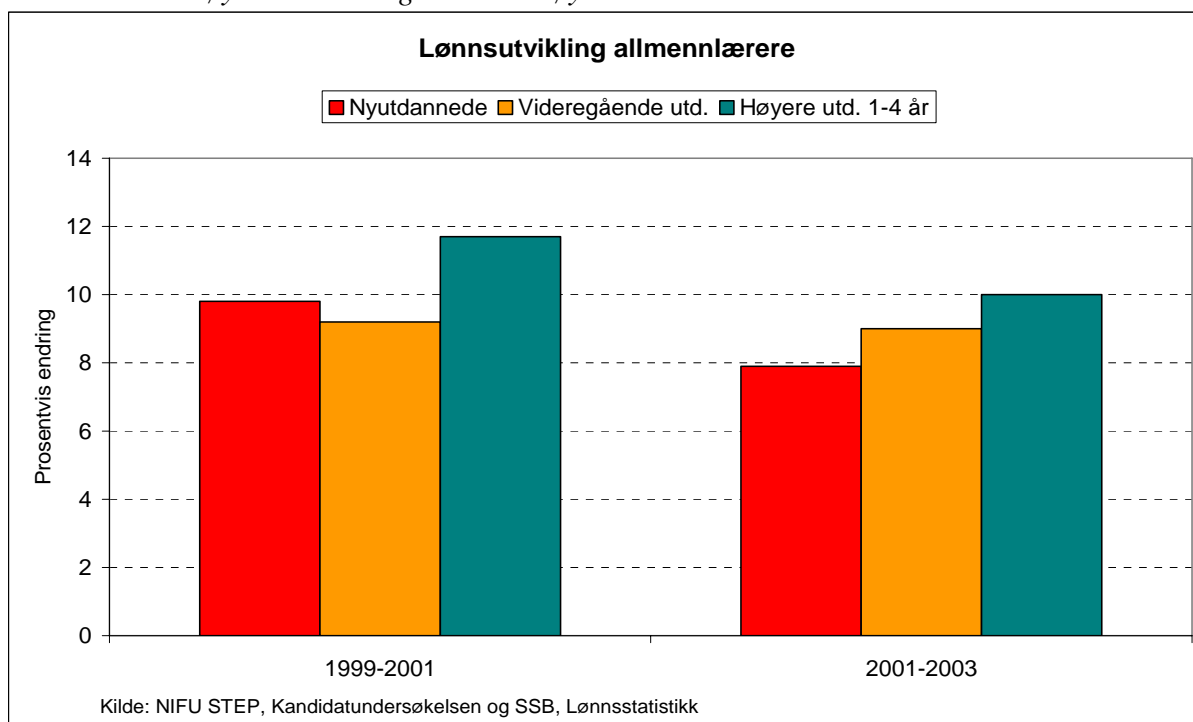
Allmennlærernes ansettelsesbetingelser har endret seg noe i perioden 1999-2003. I 1999 hadde 1/3 av de sysselsatte nyutdannede allmennlærerne fast ansettelse. Dette var redusert til 20 prosent i 2003. I samme periode steg andelen med midlertidig ansettelse av mindre enn 6

måneders varighet fra 10 prosent i 1999 til 22 prosent i 2003. I hele perioden har andelen med midlertidig ansettelse av mer enn 6 måneders varighet ligget i underkant av 50 prosent.

Høsten 2003 hadde nyutdannede, heltidsarbeidende allmennlærere en brutto månedslønn på kr 22 770. Dette er bare 2 prosent lavere lønn enn siviløkonomenes lønn og 9 prosent lavere enn høyere grads kandidaters. I løpet av perioden 1999-2003 har nyutdannedes allmennlæreres lønninger økt med 18 prosent. Til sammenligning kan det nevnes at høyere grads kandidater hadde en lønnsøkning på 16 prosent. Figur 23 viser at nyutdannede allmennlæreres lønninger har økt noe svakere enn lønningene for alle personer med høyere utdanning av 1-4 års varighet i perioden 1999 til 2003. Dette resultatet står tilsynelatende noe i kontrast til tall fra det Tekniske beregningsutvalget som peker ut skoleverket som lønnsvinneren i perioden 1999-2004

(<http://www.aftenposten.no/forbruker/pengeandring/article983672.ece>). Det er her viktig å være klar over at kandidatundersøkelsens tall bare omfatter nyutdannede kandidater for perioden 1999-2003 og den lønna som oppgis, gjelder uansett om jobben er innenfor skoleverket eller ikke. Tallene fra det Tekniske beregningsutvalg gjelder ansatte i skoleverket uavhengig av stilling.

Figur 23 Lønnsutvikling for nyutdannede allmennlærere sammenlignet med lønnsutvikling for alle ansatte med henholdsvis videregående utdanning og høyere utdanning som den høyeste

Oppsummering

I denne artikkelen har vi sett nærmere på hvordan arbeidsmarkedet for kandidater fra universiteter og høyskoler har utviklet seg i tiårsperioden 1993-2003. Hovedvekten har vært på nyutdannede kandidater. Arbeidsmarkedet for nyutdannede kandidater har på 1990-tallet i stor grad fulgt den generelle arbeidsmarkedsutviklingen. Imidlertid tok det noe lengre tid før arbeidsmarkedet for nyutdannede høyere grads kandidater tok seg opp igjen etter nedgangskonjunkturen på begynnelsen av 1990-tallet. Vi registrerer et "etterslep" for denne gruppen i forhold til arbeidsmarkedet generelt også i forhold til arbeidsledighet. Mens

arbeidsledigheten generelt kulminerte i 1993, gjorde den det først i 1995 for nyutdannede høyere grads kandidater. Dette kan ha sammenheng med den sterke økningen i tallet på uteksaminerte kandidater på begynnelsen av 1990-tallet, men det kan også ha sammenheng med at det generelt vil ta lengre tid for nyutdannede uten vesentlig arbeidsmarkedserfaring å få arbeid. Det er også verdt å merke seg at til tross for stabile kandidattall i andre halvdel av 1990-tallet og en generell høykonjunktur, var den totale andelen mistilpassede rundt årtusenskiftet fremdeles høyere enn i 1993. Lavkonjunkturen på begynnelsen av 2000-tallet førte til at nyutdannede høyere grads kandidater hadde en høyere arbeidsledighet og andel mistilpassede i 2003 (28 prosent) enn i 1995 da arbeidsmarkedet var på sitt vanskeligste for nyutdannede høyere grads kandidater under forrige lavkonjunktur. Dette til tross for at lavkonjunkturen generelt var svakere enn den vi hadde på begynnelsen av 1990-tallet. Dette kan være en indikasjon på at arbeidsmarkedet på enkelte områder begynner å nå et metningspunkt for hvor mange høyere grads kandidater det kan absorbere. Betrakter vi lønnsutviklingen de siste årene, finner vi også at nyutdannede høyere grads kandidater har hatt en dårligere lønnsutvikling i perioden 1997-2003 enn gjennomsnittet av alle med videregående skole og høyere utdanning av minst 4 års varighet som høyeste utdanning. Den svakere lønnsutviklingen var særlig tydelig i nedgangsperioden 2001-2003.

Utviklingen i perioden 1993-2003 for nyutdannede høyere grads kandidater beskrevet over gjelder i grove trekk de fleste faggruppene som bl.a. samfunnsvitere, jurister, kandidater i naturvitenskapelige og tekniske fag samt kandidater i primærnæringsfag. Imidlertid varierer nivået på mistilpasningen og endringer i denne fra år til år noe mellom de ulike gruppene.

De store endringene i tilgangen på og etterspørselen etter høyere utdannet arbeidskraft i perioden 1993-2003 har gitt seg utslag i hvilke næringer og sektorer nyutdannede kandidater går inn i. Tallene fra NIFUs kandidatundersøkelser viser at en stadig større del av sysselsatte, nyutdannede høyere grads kandidater finner sitt arbeid i privat sektor. Andelen nyutdannede høyere grads kandidater sysselsatt i privat sektor har økt fra 36 prosent i 1993 til 42 prosent i 2003. Fordi tallet på nyutdannede høyere grads kandidater har økt kraftig i perioden, betyr dette at antallet nyutdannede høyere grads kandidater som arbeidet i privat sektor, har økt sterkt (41 prosent). Økningen i andelen som arbeidet i privat sektor gjelder alle utdanningsgruppene bortsett fra kandidater i helse-, sosial- og idrettsfag. Spesielt sterk har økningen i denne andelen vært blant jurister og siviløkonomer.

Når vi ser høyere grads kandidater under ett, har det i løpet av perioden 1993 til 2003 ikke skjedd dramatiske endringer i hvilke næringer sysselsatte kandidater arbeidet i. To utviklingstrekk bør imidlertid nevnes. Andelen sysselsatte, nyutdannede høyere grads kandidater som arbeidet ved universiteter, høyskoler og i forskningsvirksomhet har gått ned fra 28 prosent i 1993 til 21 prosent i 2003. Nedgangen innebærer også en nedgang i *antallet* nyutdannede kandidater som arbeidet i denne næringen (med 7 prosent). Nedgangen var særlig sterk for samfunnsvitere (13 prosentpoeng). Et annet trekk er at andelen sysselsatte høyere grads kandidater som arbeidet i finansiell og forretningsmessig tjenesteyting, økte fra 12 til 15 prosent i perioden 1993 til 2003. Økningen gjelder alle utdanningsgruppene bortsett fra kandidatene i helse-, sosial- og idrettsfag, men var særlig sterk blant juristene.

Nyutdannede kandidater går i noe større grad enn tidligere inn i jobber av mindre enn 6 måneders varighet. Mens andelen med fast ansettelse har ikke endret seg i perioden 1993-2003, har derimot andelen i midlertidige stillinger av mindre enn 6 måneders varighet økt fra 16 til 21 prosent. Dette viser at ansettelsestrykgheten for høyere grads kandidater har blitt noe svekket i perioden.